

2014

Yengil atletika.

[Введите название организации]

21.02.2014

**ALISHER NAVOIY NOMLI SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

**JISMONIY MADANIYAT
FAKULTETI**

**JISMONIY TARBIYA
MUTAXASSISLIGINING 3-KURS 304-GURUH TALABASI
UBAYDULLAYV SANJAR
YOZGAN**

Kurs ishi

MAVZU: Yengil atletika musoboqalar tashkil etish va o`tkazish.

Ilmiy rahbar: Nazarov N.

Samarqand-2014yil.

MAVZU:YENGIL ATLETIKA MUSOBOQALARINI TASHKIL ETISH VA O`TKAZISH. MUNDARIJA

KIRISH.....

I-BOB.Adabiyotlar taxlili.....

1.Musoboqa qoidalari.....

2.Musoboqa turlari va maxsus musoboqalar.....

3.Musoboqa ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari.....

II-BOB.Hakamlar hay'ati.Musoboqa o`tkazish qoidalari.....

1.Hakamlar hujjatlarining tartibi.....

2.Yugurish va sportcha yurish musoboqalari o`tkazilgan joy va
jixozlar.....

3.Sakrash musoboqalarini o`tkazish qoidalari.....

4.Rekord va yuqori ko`rsatkichlarni qayd qilish.....

XULOSA.....

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI.....

**Biz o`z iste`dodli, fidoiy
bolalarimiz, farzandlarimizga
bilim va kasb cho`qqilarini
zabt etishi uchun qanot
berishimiz kerak.**

I.A.Karimov

KIRISH

Mamlakatimiz mustaqilligi to`la ta`minlash, uning jahonga taraqqiy etgan davlatlardan biri sifatidagi nufuzli xalqaro huquqlar asosida yuqori ko`tarish kabi faoliyatlar nihoyatda muhim. Bu faoliyatni amalga oshirishda esa mutaxassis kadrlar tayyorlash dolzrab vazifalar hisoblanadi.

Bunda O`zbekiston Respublikasining “Ta`lim to`g`risida” gi Qonunlar, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” ning qabul qilinishi alohida ahamiyatga molikdir. O`quvchilarning salomatligini mustahkamlab borish, o`quvchi yoshlarning jismoniy va ma`naviy kamolatini oshirish, sog`lom avlod tarbiyasini takomillashtirish masalalari kelajagi buyuk davlat qurishning muhim omillardan biridir. Yurtimizda jismoniy tarbiya, sport o`yinlari ta`lim tizimidagi asosiy ta`lim –tarbiya vositalari sifatida mustahkam o`rin olmoqda. Mustaqillik yillarida sport va jismoniy tarbiyaga e`tibor berilmoqda. Uning yaxlit tizimi yaratilmoqda. Sog`lom va barkamol avlod tarbiyasi masalasi davlat va jamiyat e`tiborida bo`lib, ta`lim tarbiya tizimi ham shu ulug` maqsadlar yo`lida tubdan isloh etilmoqda. Jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish asosida uch bosqichli ta`lim amalga oshirilmoqda.

Sport sohasining keng rivojlanishiga e`tibor sog`lom avlod tarbiyalash targ`ibotida ham buyuk ijtimoiy–ma`naviy ahamiyatga ega bo`lmoqda. Jismoniy tarbiya va sportga bo`lgan qiziqish kuchayib mustahkamlanmoqda. Jamiyat, mamlakat davlat yelajagi bilan bog`liq muhim qadriyatlarda aylanmoqda. Chunki buyuk kelajak sari intilayotgan davlat sog`lom naslda ega bo`lgandagina o`z maqsadlariga erishadi. Bu umummilliy, umumxalq ishiga

davlat va ta'lim tarbiya sohasining hamkorligining qay darajada ahamiyatli ekanligini ko'rsatadi. "Sog'lom avlod" davlat dasturi qabul qilingandan keyin o'tgan davr maboynida maktabgacha, umumiy o'rta maxsus ta'lim, maxsus kasb hunar, oliy ta'lim muassasalarida sog'lomlashtirish tadbirlari amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini takomillashtirish, Vatan ravnaqini ta'mirlaydigan yosh avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish masalalari jiddiy e'tibor berilmoqda. Respublikada "Sog'lom avlod uchun" ordenining ta'sis etilishi jismoniy tarbiya o'qituvchilari zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimov jismoniy tarbiya ishlariga e'tiborini kuchaytirishni ko'zga tutib: " O'zining salomatligi haqida shaxsan g'amhurlik qilib borish madaniyatini yoshlikdan olsa maktab, mahalla, sog'liqni saqlash tizimi, jismoniy tarbiya va sport ko'magida singdirish kerak", deydi.

O'zbek xalqining azaliy orzusi mustaqillik, millat orzusi, o'z rivojlanishi o'zi tanlash huquqini ro'yobga chiqarish. Mustaqillik tufayli taqdirimizni, kelajagimizning o'z qo'limizga olishga muyassar bo'ldik.

Jamiyat rivojlanishining hozirgi davr bosqichida barkamol insonni tarbiyalash eng asosiy kechiktirib bo'lmaydigan muhim vazifalardan biridir.

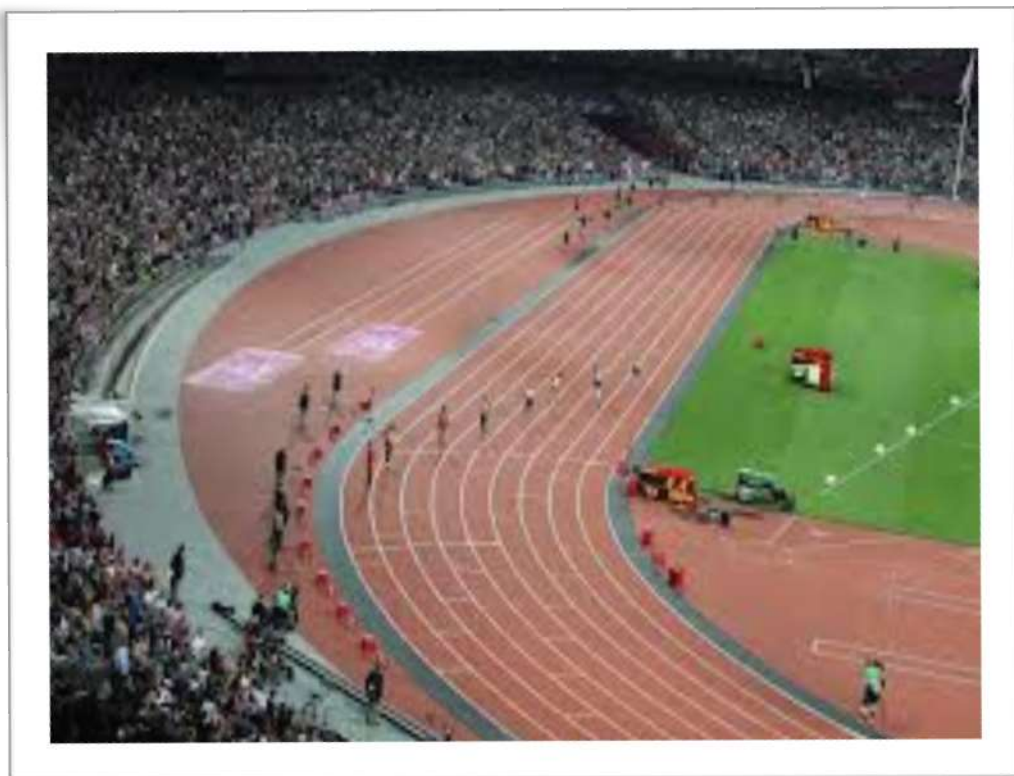
Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Sog'lom avlod tarbiyalash buyuk davlat poydevorini farovon hayot asosini qurish deganidir".

Shunday ekan mamlakatimizning sog'lom avlod dasturi harakatining keng tus olgan. Komil inson ruhan, aqlan yetuk, jismonan baquvvat bo'lmog'i kerak.

Insonning sog'lom turmush tarzini shakllantirishning aqliy, axloqiy va jismoniy sifatlarning rivojlantirish, salomatligini mustahkamlash qobiliyatini oshirish jamoalarga qulay sog'lom muhitini yaratishning ko'p qirrali jarayonida jismoniy tarbiya va sportning ahamiyati ortib borayotganligi ko'zda tashlanmoqda.

Bugungi kunning muhim vazifasi – deb ta'kidlaydi Prezidentimiz I.A. Karimov – hayotimizning barcha sohalarida ayniqsa boshqaruvda, Respublika

miqiyosida viloyat, shahar, tuman va qishloqlarida boshqarishda, tarmoq bo'g'inlarining idora etishda anchagina fikrlaydigan, keyingi damlarda mas'uliyatni o'z zimmasiga ola bilishlari, hayot bilan hamqadam odamlarni topish, ularga ishonch bildirishlardan iboratdir.

1.2. Musobaqa nizomi

1.2.1. Musobaqalar nizomga asosan o'tkaziladi. Nizom musobaqa o'tkazuvchi tashkilot tomonidan puxta ishlab chiqiladi va tasdiqdan o'tadi.

Musobaqaga puxta tayyorgarlik ko'rish uchun ishtirok etuvchi hamma tashkilotlarni o'z vaqtida musobaqa nizomi bilan tanish- tirish lozim.

Musobaqa nizomi quyidagi bandlardan iborat bo'lishi kerak:

- a) musobaqaning maqsad va vazifalari;
- b) o'tkazilish vaqti va joyi;
- d) musobaqa rahbariyati;
- e) qatnashuvchi tashkilotlar va musobaqa ishtirokchilari;
- f) musobaqa dasturi (o'tkaziladigan kunlar, soatlari ko'rsatilgan bo'lishi kerak);
- g) shaxsiy va jamoa birinchiligini aniqlash tartibi va shartlari;
- h) g'oliblarni aniqlash va ularni mukofotlash;
- i) musobaqa ishtirokchilari va tashkilotlarni qabul qilish tartibi;
- j) talabnomalarni (заявка) berish vaqti va sharti;

1.2.2. Musobaqa nizomi IAAF tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan qoidalariga asosan tuziladi.

1.3. Musobaqa turlari

1.3.1. Hamma musobaqalar o'z ko'lamiga ko'ra shartli ravishda darajalarga bo'linadi. O'zbekistonda eng yuqori daraja — O'zbekiston Spartakiadasi, O'zbekiston chempionati, „Umid nihollari“, „Barkamol avlod“, Universiada va Respublika kubogining final bosqichi, ko'ngilli sport jamiyatlari (KSJ) va sport klubi

championati, respublikada o'tkaziladigan xalqaro musobaqalar, viloyat, shahar va tuman miqyosidagi musobaqalar, jismoniy tarbiya jamoalaridagi musobaqalar.

1.3.2. Musobaqalar shaxsiy, jamoalar o'rtasida va shaxsiy- jamoalar o'rtasidagi turlarga bo'linadi. Musobaqa xususiyati har bir alohida hoi uchun shu musobaqa nizomiga asosan aniqlanadi.

1.3.3. Shaxsiy musobaqalarda texnik natija har bir sportchi hisobiga alohida hal qilinadi va shunga binoan uning musobaqadagi o'rni aniqlanadi.

1.3.4. Jamoa musobaqalarida jamoa birinchiligi hal qilinadi, shundan so'ng jamoaning shu musobaqadagi o'rni aniqlanadi.

Shaxsiy-jamoa musobaqalarida sportchining texnik natija ko'rsatkichi alohida hamda uning jamoasi uchun alohida olinadi va ularning musobaqada egallagan o'rinlari aniqlanadi

1.4. Maxsus musobaqalar

Saralash musobaqalari musobaqalar ishtirokchilariga sport razryadini tasdiqlash, uni bajarish yoki sport mahoratini oshirish

1.4.1. imkonini berish maqsadida o'tkaziladi. Musobaqa ishtirokchilarini saralash boshqa rasmiy musobaqalarda ko'r- satgan natijalarni hisobga olgan holda o'tkazilishi ham mumkin.

1.4.2. Razryad musobaqalar, asosan, ma'lum bir razryadli sportchilar uchun o'tkaziladi. Yuqori razryadli (darajali) sport- chilariga past darajali musobaqalarda qatnashishga ruxsat beriladi.

1.4.3. Saralash musobaqalari son jihatdan ko'p sportchilar yig'ilganda kuchli sportchilarni asosiy musobaqada saralash maqsadida o'tkaziladi. Sportchiga uzunlikka sakrash, uch hatlab sakrash va uloqtirish mashqlarini saralash musobaqalarida uch urinishda bajarishga ruxsat beriladi. Balandlikka va langarcho'p bilan sakrash saralash musobaqalari 6.6.3-bandda ko'rsatilgan talablarga binoan o'tkaziladi.

Saralashda belgilangan natijani bajargan sportchi keyingi urinishlardan ozod qilinadi. Saralashda belgilangan natijani bajargan sportchilar asosiy musobaqalarda qatnashish huquqiga ega bo'ladilar. Agar saralashda belgilangan

natijani bajargan sportchilar soni oz bo'lsa, bosh hakam tomonidan yoki oldindan nizomda musoba- qaning shu turiga asosiy bellashuvda ishtirokchilar soni qanchaligi aniqlanguncha qatnashadi. Agarda saralash musobaqalarida bir necha ishtirokchi bir xil past natija ko'rsatsa, ularning hammasiga (8 nafardan kam bo'lganda) asosiy musobaqada qatnashishga ruxsat beriladi.

Balandlikka sakrash va langarcho'p bilan sakrash saralash musobaqalarida bosh hakam musobaqa davomida oldindan belgilangan o'lchovni pasaytirish huquqiga ega.

Musobaqaning final qismida ko'rsatilgan natija hisobga olinadi. Asosiy musobaqaga yo'llanma ololmagan sportchining musobaqadagi o'zni saralash musobaqalarida ko'rsatgan natijalariga ko'ra aniqlanadi.

1.5. Natijalarni baholash

1.5.1. Jamoa va shaxsiy-jamoa musobaqalari o'tkazilganda jamoaning va alohida sportchining egallagan o'rinini aniqlash uchun qabul qilingan nizomda ko'rsatilgan musobaqa natijalarini baholash jadvalidan foydalaniladi. Natijalarni baholashda „Yengil atletikada natijalarni baholash jadvali“ yoki sportchining musobaqada egallagan o'zni va boshqa ko'rsatkichlari inobatga olinadi.

1.5.2. Shaxsiy-jamoa o'rtasidagi musobaqalar natijalari, yuqorida qayd qilib o'tilgan jadvalga muvofiq baholanganda jamoa birinchiligini aniqlash uchun eng yaxshi natijalar, musobaqa- larning qaysi bir tabaqasida ko'rsatilganligidan qat'iy nazar, jamoa hisobiga o'tkaziladi.

1.5.1. Agar natijalar sportchilarning egallagan o'rniga qarab baholansa, tasdiqlangan qoidaga muvofiq hisoblanadi. Shuningdek, egallagan o'rinlarni aniqlab bo'lmasa, o'rinlar va yig'ilgan ochkolarni taqsimlab chiqish kerak.

1.5.2. Musobaqa nizomida ayrim jamoa hamda shaxsiy- jamoa musobaqalarida sportchilar yuqori sport ko'rsatkichlari (O'zbekistonda xalqaro sport ustasi mezoni, jahon rekordi) o'rnatsalar, ularni qo'shimcha ochkolar bilan rag'batlantirish ko'rsatilishi kerak.

1.6. Musobaqalarning bekor qilinishi

1.5.3. 1.6.1. Musobaqalarni o'tkazuvchi tashkilotning musobaqalarning bir yoki bir necha turini yoki dasturdagi hamma musobaqa turini bekor qilishga huquqi bor. Bu haqda bosh hakam qarori bilan yozma ravishda musobaqa ishtirokchilari ogohlantirilishi zarur.

1.6.2. Bosh hakam quyidagi hollarda musobaqani o'tkazish vaqtini kechiktirishi, boshlangan musobaqani to'xtatishi yoki tanaffussiz o'tkazish haqida e'lon qilish huquqiga ega:

a) musobaqa o'tkaziladigan joy yaroqsiz yoki tayyor bo'lmasa;

b) sport jihozlari yoki asbob-uskunalar yetarli bo'lmasa, talabga javob bermasa, tayyorlab qo'yilmagan yoki yaroqsiz bo'lsa;

d) musobaqalarni o'tkazishga to'siqlik qiluvchi noqulay sharoit paydo bo'lsa, chunonchi qorong'i tushib qolsa yoki musobaqalarni olib borish talabini buzadigan sabablar paydo bo'lsa;

e) tibbiy xodim bo'lmasa va h.k.

Shunga o'xshash hollarda jamoa va shaxsiy-jamoa musobaqalari ishtirokchilari natijasi jamoa hisobiga o'tadi, lekin shaxsiy birinchilik o'tkazilmaydi.

1.7. Ariza va e'tirozlar

1.7.1. Jamoa a'zolarining yoki jamoa biror vakilining musobaqani olib borish to'g'risida birorta e'tirozi bo'lsa yoki ikkilansa, shuningdek, ayrim vakillarning fikricha musobaqa noto'g'ri olib borilayotgan bo'lsa, jamoa hakamlarining xatti- harakati yoki hukmidan norozilik bildirib murojaat qilishlari mumkin.

1.7.2. Ariza rasmiy vakil tomonidan musobaqa olib borilayotgan paytda og'zaki bildirilishi mumkin (tushunmovchiliklar sodir bo'lgandan so'ng 15 minut mobaynida). Agarda og'zaki izhor qilingan talabnomadan so'ng biror-bir ijobiy qarorga kelishilmasa yoki jamoa vakili qabul qilingan qarordan qanoatlanmasa, u o'z noroziligini dalillar bilan asoslab yozma ravishda (musobaqa o'tkazayotgan tashkilot rahbariyatiga) shikoyat qilishi mumkin.

E'tirozlar musobaqaning bosh hakami yoki shu turning bosh Jiakamiga, ushbu turdagi natijalar rasmiy ravishda e'lon qilingan- dan so'ng, 30 daqiqa davomida, musobaqani yakunlash uchun iakamlar hay'ati yig'ilishidan oldin berilishi lozim^E'tirozni ko'rib chiqishda hakamlar har xil isbotlovchi dalillardan, shu bilan birga fotomarra plyonkasi, videomagnitofon, rasmiy shaxslardan tuzilgan guvohlarni so'rab-surishtirishlari mumkin.

E'tirozning javobi yozma ravishda bosh hakamning sharhi yoki hakamlar hay'ati majlisining bayonotnomasi bilan tasdiqlanadi. Agar vakil o'z e'tiroziga bosh hakam tomonidan berilgan javobdan qanoatlanmasa, u apellatsiya jyurisiga murojaat qiUshi mumkin.

1.7.3. Sportchilarning musobaqada qatnashishi, u yoki bu sport jamoasiga tegishli bo'lishiga oid ariza va e'tirozlar shu musobaqaga yo'llanma beradigan guruhlariga yoki musobaqa o'tkazuvchi tashkilotga yo'llanadi.

1.8. Musobaqa o'tkazadigan tashkilot

1.8.1. Yengil atletika musobaqalarini, asosan, sport tashki- lotlari — madaniyat va sport boshqarmalari, qo'mita va kengash muassasasi (idorasi), ko'ngilli sport jamoa kengashlari, sport mak- tablari, sport klublari jismoniy tarbiya jamoalari va h.k.lar o'tka- zadi.

Shu bilan birga musobaqalar davlat va jamoatchilik tashki- lotlari, ro'znoma va oynoma tahririyatlari bilan hamkorlikda q'tkazilishi mumkin.

Yuqori sport tashkilotlari o'z tasarrufidagi sport tashkilot- lari yoki ko'ngilli sport jamoasining kengashi va muassasasiga musobaqalarga tayyorgarlik ko'rish va ularni o'tkazishni topshirishi mumkin.

1.8.2. Har bir musobaqaga oldindan puxta tayyorgarlik ko'rib, uni uyushqoqlik bilan o'tkazish, yuqori sport natijalari ko'rsatishga yordam berish, eng kuchli jamoa va sportchilarni aniqlash, sportni tashviqot qilish vositalarini qo'llash, sportni qiziqarli tomoshaga aylantirish mumkin.

1.8.3. Musobaqani tayyorlash va uni o'tkazish mas'uliyati tamomila uni o'tkazadigan tashkilot, hakamlar hay'ati va musobaqa o'tadigan sport inshootining rahbari zimmasiga yuklanadi.⁴

1.8.4. Musobaqani o'tkazadigan tashkilot musobaqa nizomini ishlab chiqadi va uni tasdiqlaydi. Kerak bo'lsa, nizomga aniqlik va o'zgartirish kiritishi, musobaqa o'tkaziladigan muddatni o'zgartirishi yoki musobaqa bekor qilingani haqida o'z vaqtida ishti- rokchilar va musobaqaga aloqador tashkilotlarga yetkazishi kerak.

1.8.5. Musobaqani uyushtiradigan (o'tkazadigan) tashkilot, musobaqa o'tkaziladigan joyni aniqlaydi va tashkiliy-xo'jalik tadbirlarini hal qilish uchun:

a) sport inshootini belgilaydi (ijaraga oladi): o'yingoh, manej, kross uchun yo'lakchalar (trassa) tayyorlaydi va h.k.;

agar zaruriyat tug'ilsa, qo'shimcha texnik vositalar, jihozlar (fotomarra, sakrash va uloqtirish ko'rsatkichlarini o'lchaydigan apparatlar, videomagnitofon, aloqa vositalari: telefon va portative radio stansiyalar, kompyuter, rotopritor yoki boshqa ko'paytirish apparatlari va h.k.), avtomobillar, yengil mashina (radio, tibbiy xizmat, militsiya va h.k. uchun) tayyorlab qo'yadi.

d) hakamlar hay'ati bilan birga sport inshootlarining tay- yorligini tekshirib chiqadi.

1.8.6. Musobaqa o'tkazuvchi tashkilot tantanali marosimlar (musobaqaning ochilishi va yopilishi, sovrindorlarni rag'batlantirish) rejasini bosh hakamlar hay'ati bilan kelishib olishi shart. Musobaqa o'tkazuvchi tashkilot vakillari hakamlar hay'ati bilan birgalikda musobaqaning ochilishi va yopilishi, sovrindorlarni rag'batlantirish tadbirlarini tuzishda qatnashishlari mumkin.

1.8.7. Musobaqalarni tashkil etuvchi tashkilot (idora) hakamlar bilan ushbu musobaqaning muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlashda bevosita ishtirok etadi, shuning uchun:

a) hakamlar hay'ati bilan birgalikda tegishli bosh hakamlar hay'ati va hamma hakamlar tarkibini musobaqalar nizomiga binoan to'plashi kerak (3.1 va 3.2-bandga qarang);

b) bosh hakamning taqdimiga binoan murabbiylar kengashida o'zaro kelishilgan musobaqa jadvalini tasdiqlaydi;

d) tibbiy idoralar bilan birgalikda sportchilarga ko'rsatiladigan tibbiy xizmatni tashkil qiladi;

e) kerak bo'lsa, dopingga qarshi mutaxassislar chaqiradi va hakamlar hay'ati bilan birgalikda dopingga qarshi nazorat uyush- tiradi (2.4.4- bandga qarang);

f) hakamlar hay'ati bilan birgalikda musobaqaga sportchilarni qatnashish huquqini beradigan hay'at ishini tashkil qiladi va shu qo'mita ishi mobaynida uchraydigan har xil kelishmovchiliklarni hal qilishga yordam beradi;

g) mukofotlar, sport musobaqalari uchun sovrinlarni tay- yorlaydi (jetonlar, medallar, shahodatnoma, shaxsiy va jamoa yorlig'i), mukofotlashni boshqarib turadi (mehmonlar, sport faxriylari, xizmat ko'rsatgan sportchilar va ustozlar ishtirokida) va mukofotlarni topshirishni nazorat qiladi;

hakamlar hay'ati bilan birgalikda shu musobaqaga taalluqli hujjatlarni chop etish, ko'paytirish va musobaqaning yakunlovchi hujjatlarini tayyorlaydi.

1.8.8. Musobaqa o'tkazadigan tashkilot, mahalliy tashkilotlar va sport inshootlari rahbariyatlari bilan hamkorlikda musobaqani tashviqot qilish va tomoshabinlarni chorlashda:

a) rang-barang dasturlar, xotira nishonlari, vimpellar, yod- gorliklarni ishlab chiqarishni tashkil etadi (maxsus idoralar bilan birga);

b) musobaqani keng ko'lamda radio, televideniye, ro'z- nomalar orqali targ'ibot qilishni tashkil qiladi;

d) nufuzli musobaqalarda („Umid nihollari“, „Barkamol avlod“, „Universiada“ mamlakat chempionati va h.k.) maxsus matbuot markazini tashkil qiladi, sport sharhlovchilari uchun ish sharoitini ta'minlaydi. Matbuot markazi bilan hamkorlikda matbuot yig'ilishini tashkil qiladi.

1.8.9. Yuqorida, ya'ni 1.8.5-1.8.8- bandlarda ko'rsatilgan masalalarni hal qilish uchun, musobaqa o'tkazadigan tashkilot musobaqa rahbarini, nufuzli musobaqalarda esa tashkiliy qo'mitani tuzadi.

Musobaqa o'tkazadigan tashkilot vakili musobaqa bosh hakami, musobaqa o'tkaziladigan joy vakili bilan birgalikda sport inshootlarining musobaqa o'tkazishga tayyorligi, xavfsizlik texnikasi haqidagi qaydnomaga imzo chekib tasdiqlaydila

Sport inshootlari va ularni jihozlash

1.9.1. Sport inshootini musobaqa o'tkazishga tayyorlanish sifati va musobaqani o'tkazishga sport inshootining mas'ul xodimi musobaqa o'tkazadigan tashkilot bilan birgalikda javobgardir.

1.9.2. Sport inshootining rahbari musobaqaning o'tkazilishiga va sportchilarning unda qatnashishlariga yaxshi sharoit yaratib berishi shart:

a) yechinib-kiyinadigan xona va yuvinish xonalarining soni hamda sanitariya holati joriy qilingan o'lchovga mos kelishi shart;

b) shaylanishdan oldin mushaklar chigalini yechish uchun joy, buning uchun u yerda kerak bo'ladigan asbob-uskunalar hozirlab qo'yilgan bo'lishi zarur;

d) shaylanish oldidan sportchilarning to'planish joyi aniq- lanishi va jihozlanishi kerak;

har bir musobaqa o'tkazadigan joy musobaqa qoidasiga to'liq javob berishi va kerakli asbob-uskunalar bilan jihozlanishi kerak

O asbob-uskunalar, jihozlarning o'lchamlari va og'irligini nazorat qiladigan o'lchov vositalari (tarozi, qolip va hokazo) sport inshootida bo'lishi shart;

g) o'lchov asboblari va apparatlarning pasporti, ularni davlat nazorat tashkiloti tekshirgani to'g'risidagi tamg'asi, ishlatishga ruxsat berilganligi, xizmat muddati to'g'risidagi guvohnomasi bo'lishi kerak;

h) sport inshootida ishlatish uchun fotomarra apparatlari qotirib o'rnatilgan — statsionar yoki vaqtincha qo'yish joyi hozirlangan, ularning ishi nazorat ostiga olingan, chizmalari mavjud bo'lishi kerak, bularning hammasi sport inshooti mas'ul xodimi zimmasiga yuklanadi;

i) mavsum boshida sport bazasini musobaqalarni o'tkazish uchun taxt qilib, musobaqa qoidalariga javob beradigan asbob- uskuna va jihozlar bilan ta'minlashi kerak.

1.9.3. Sport inshooti rahbari, sport inshootining musobaqaga tayyorligi to'g'risidagi rasmiy hujjatga imzo chekib, musobaqa davomida sport inshootidagi sportchilar, hakamlar, tomoshabinlar va boshqa shaxslarning xavfsizligini shu joyda ta'minlashga mas'uldir.

1.9.4. Sport inshooti o'tkazilayotgan musobaqa a'lo tarzda yoritilishi uchun sportchilar, hakamlar, tomoshabinlar, matbuot (radiotarmoq, musobaqa joylaridagi tablo, harf-raqamli tablo, namoyish bayonotnomasi ko'rsatkichlari va h.k.) vositalari bilan ta'minlashi shart.

Sport inshooti ma'muriyati hakamlar hay'ati va tashkilotchilari ixtiyoriga ular ishlashi uchun bino, hakamlarga tribunadan joy, hakamlar xonalari, kotiblik, yig'in o'tkaziladigan, mukofotlash guruhi, ishtirokchilarni musobaqaga ruxsat berish hay'ati, bosh ha'kam, matbuot markazi, doping nazorati xodimlari uchun xonalar va zarur jihozlar, yoritish vositalari, telefonlar, binoni ko'rsatadigan belgilar bilan jihozlab berishi shart Sport inshooti rahbariyati ishtirokchilar va hakamlar hay'atiga quyosh va yomg'irdan himoyalangan joy tayyorlab berishi shart.

1.9.5. Sport inshooti xodimlari sportchilarga, zarur bo'lsa, musobaqaga kelgan boshqa shaxslarga, tomoshabinlarga tez tibbiy yordam ko'rsatish uchun sharoit yaratib berishi kerak.

1.9.6. Sport inshooti rahbariyati musobaqa ishtirokchilarini dopingga qarshi nazoratdan o'tkazishga sharoit yaratib berishi zarur.

1.9.7. Sport inshootida sportchilar uchun tayyorgarlik ko'rish joyi, musobaqaga chiqish joyi, hakamlar o'rindiqlari, kotiblar, matbuot xodimlari va musobaqa o'tkazilayotgan boshqa binolar bilan aloqa qiladigan telefon tarmoqlari bo'lishi lozim.

1.9.8. Sport inshootida sport o'yinlarining borishi to'g'risida televideniya, muxbirlar, matbuot xodimlari uchun sharoit bo'lishi kerak.

1.9.9. Musobaqa boshlanishidan oldin sport inshooti bayroqlar, shiorlar, tabriknomalar bilan bezatilgan bo'lishi zarur.

1.9.10. Sport inshooti rahbariyati musobaqa o'tkaziladigan joyni tantanali marosimlar uchun zarur bo'lgan jihozlar bilan ta'minlashi kerak.

1.9.11. Sport inshooti rahbari xavfsizlik texnikasi va jamoatchilik o'rtasida tartib o'rnatish uchun mas'uldir.

2. MUSOBAQA ISHTIROKCHILARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR.

2.1.1. Musobaqa ishtirokchilari yoshlariga qarab guruhlarga bo'linadi.

2.1.2. Ishtirokchilarning qaysi yosh guruhiga taalluqliligi ularning tug'ilgan yil bilan aniqlanadi (tug'ilgan kuni hisobga olinmaydi). Quyidagi yosh guruhlari farqlanadi:

Kichik o'smirlar guruhi — qiz va o'g'il bolalar, 11—13 yosh
— guruhcha — 11 yosh;
— guruhcha — 12 yosh;
— guruhcha — 13 yosh.

O'smirlar guruhi — qizlar va o'g'il bolalar, 14—15.

Katta guruh — qizlar va o'g'il bolalar, 16—17yosh.

Kattalar— o'spirinlar, ayollar va erkaklar, 18yoshdan kattalar.

Umumiy sportchilar guruhidan yuniorlar guruhchasi (ayollar va erkaklar 18—19 yosh), yoshlar guruhchasi (20—22 yoshdagi ayollar va erkaklar), katta yoshdagilar guruhchasi (35 yosh va undan katta ayollar va erkaklar, 40 yosh va undan katta yoshdagilar, 50—60, 60 va undan katta yoshdagilar)ni ajratish mumkin. Bular uchun alohida musobaqa o'tkazilishi mumkin. Shu bilan birga umumiy musobaqaga katta yoshdagilar uchun hisob-kitob alohida olib boriladi.

2.1.3. U yoki bu yosh guruhidagi sportchilar, musobaqa qoidasiga binoan, boshqa yosh guruhlari musobaqasida qatnashishiga ruxsat berilmasligi mumkin.

Kichik yoshdagi o'smirlar guruhidagi o'smir qizlar va o'g'il bolalar katta yoshdagi o'smirlar kattalar musobaqasida faqat shaxsiy birinchilik uchun bo'lgan musobaqadagina qatnashishi mumkin

2.1.4. Katta guruhlar guruhchasida ayollar va erkaklar o'spirinlar yoki katta yoshdagilar musobaqasida umumiy asosda qatnashishlari taqiqlanmaydi.

Shu guruh uchun (o'smirlar) o'tkaziladigan musobaqalarda katta yoshdagi sportchilarning qatnashishlari man etiladi. Agar umumiy (jamo) musobaqalarda yoki boshqa guruh chalarda hisob (sinov) alohida bo'lsa, katta yoshdagilar musobaqasida jamoalar safida qatnashish mumkin. Bunday paytda yuniorlar erishgan natija umumjamoa hisobiga o'tadi.

Katta guruh va o'spirinlarning katta yoshlar umumiy muso- baqasida shaxsiy birinchilik uchun kurashish huquqlari saqlab qolinadi

Musobaqa ishtirokchilarining musobaqada qatnashishlari uchun beriladigan talabnomalar

2.2.1. Musobaqa ishtirokchilari tashkilotlar tomonidan musobaqa rasmiy nizomida ko'rsatilgan vaqtda berilgan talabnoma asosida musobaqada ishtirok etishlari mumkin.

2.2.2. Talabnoma (4- ilova 1- shakl, har bir ishtirokchi uchun alohida) erkaklar va ayollar uchun alohida, musobaqaning rasmiy nizomi va ushbu qoidaga mos holda to'ldirilishi kerak.

Talabnomaning hamma bandleri to'ldirilib, tashkilot rahbari, shifokor imzosi va muhr bilan tasdiqlangan bo'lishi shart. Ushbu shartlar bajarilmasa, talabnoma hakamlar hay'ati tomonidan qabul qilinmaydi.

2.2.3. Musobaqa boshlanishi oldidan kelgan yangi ishtirok- chilar ham musobaqada qatnashishlariga ruxsat olishlari uchun qo'shimcha talabnomani (musobaqalar boshlanishidan bir soat oldin) yuqoridagicha tartibda to'ldirishlari kerak.

2.2.4. Dasturdagi musobaqa turlarida ishtirok etish uchun beriladigan talabnomalardagi ishtirokchilarning o'rnini almash- tirish maqsadida guruh vakili tomonidan tasdiqlangan boshqa talabnoma beriladi. Talabnoma guruhning maxsus vakili tomonidan musobaqa kotibiyatiga, bosh hakamning ruxsati bilan beriladi.

2.2.5. Qo'shimcha talabnomalar berish va talabnomalar o'rnini almashtirish musobaqa boshlanishidan bir soat oldin baja- rilishi kerak. Talabnomalar o'rnini almashtirish muddatini bosh hakamning o'zi belgilashi mumkin.

Musobaqalarga kerakli tayyorgarlikka ega bo'lgan va tibbiyot ko'rigidan o'tgan shaxslar qo'yiladi. Shifokor ruxsat berganligini tasdiqlovchi hujjat, sportchining toifa kitobchasi yoki har bir sportchining ismi-sharifi qarshisida shifokor muhri bosilgan talabnoma yoki har bir sportchi uchun alohida ma'lu- motnoma bo'lishi shart

2.3. Musobaqada qatnashish tartibi

2.3.1. Sportning sakrash, uloqtirish (yadro irg'itish) turida musobaqa ishtirokchilarining tartibi hakamlar hay'ati tomonidan oldindan qur'a

tashlash yo'li bilan aniqlanadi. Qur'a tashlash joyi va vaqti haqida musobaqada ishtirok etuvchi tashkilot vakiliga ma'lum qilinadi. Ular shu sport turi hakamlari bilan qur'a tashlashda ishtirok etishlari shart. Vakilsiz qur'a tashlab ishtirokchilar tartibini aniqlash inobatga olinmaydi.

Qur'a natijalariga qarab musobaqa ishtirokchilarining ism- shariflari bayonnomaga (protokolga) kiritiladi.

Saralash musobaqalarida qatnashuvchi sportchilar tartibi saqlab qolinmaydi. Asosiy musobaqa ishtirokchilari uchun yan- gitdan qur'a tashlanadi. Qur'a tashlash tartibi musobaqaning final — yakuniy qismida qatnashish uchun ham saqlab qolinadi.

2.3.2. Saralash yoki asosiy musobaqalarda qatnashuvchilar soni ko'p bo'lsa, ular guruhlariga bo'linadi (har bir guruhda 12—20 nafar sportchi).

Uloqtirish, uzunlikka va uch hatlab sakrash bo'yicha saralash musobaqasi hamda asosiy musobaqalarda sportchilar bir vaqtning o'zida bir joyda yoki bir necha joyda musobaqada qatnashishlari shart.

Balandlikka sakrash va langarcho'p bilan sakrashda (agar saralash musobaqalari o'tkazilmasa) maydonda (o'yingohda) musobaqa o'tkazish joylarining soniga qarab sportchilar guruhlariga bo'linadi. Bunda bir vaqtda tugashi uchun joylarda musobaqa oldindan belgilangan balandlikda boshlanadi. Balandlikka sakrashda bir xil ko'rsatkichga erishgan sportchilarni bir guruhga yig'ish shart. Ular musobaqani bir joyda bir xil balandlikda davom ettirishadi. Sportchilar tayyorgarlik darajalari hamda yil mobaynida ko'rsatgan sport natijalariga qarab guruhlariga taqsimlanadi va har bir guruh uchun musobaqa oxirigacha olib boriladi. Bunday paytda musobaqadan oldin yuqori natija ko'rsatgan sportchilar umumiy guruhga qo'shilmaydi.

Musobaqa ishtirokchilari guruhlariga bo'linib, hamma ishtirokchilarga bir xil sharoit yaratib berilgandan so'ng, musobaqani bir necha joyda o'tkazishga ruxsat beriladi. Ya'ni, musobaqa o'tkaziladigan joyning sifati, shamolning yo'nalishi va hokazolarga ahamiyat beriladi.

Yuqorida qayd etib o'tilgan hollarda sportchilarni guruhlariga bo'lish, musobaqa o'tkazish joylari hamda guruhdagi ishtirokchilar tartibi qur'a tashlash yo'li bilan aniqlanadi. Jamoa va shaxsiy-jamoa musobaqalarida guruhlariga taqsimlash uchun ham qatnashuvchi guruhlar o'rtasida qur'a tashlanadi.

Balandlikka sakrash, langarcho'p bilan sakrash, uloqtirish musobaqalarining yakuniy (final) qismida ishtirokchilarning musobaqada qatnashish tartibini aniqlash uchun yangitdan qur'a tashlanadi.

2.3.3. Aylanalarda yugurish (yurish) ishtirokchilarini bos- qichlarga hamda yo'lakchalarga taqsimlash, shaylanish berish joylari 5.1.3—5.1.5-bandlar talablari asosida amalga oshiriladi.

Bunda qur'a tashlash 2.3.1 -bandda ko'rsatilganidek o'tkaziladi.

2.3.4. Ko'pkurashning ayrim turlarida qatnashish (yugurish, sakrash va uloqtirishlardagi ketma-ketlik) qur'a tashlash yo'li bilan aniqlanadi. Buni hakamlar hay'ati har bir tur uchun alohida aniqlaydi (8.2.2-bandga qarang).

Ko'pkurashchilar soni ko'p bo'lsa, ular 12—20 kishilik guruhlariga taqsimlanadilar.

Guruhlardagi sportchilar musobaqani o'zlari tanlagan bosh- lang'ich balandlikdan boshlaydilar.

2.4. Musobaqa ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari

2.4.1. Musobaqa ishtirokchisi o'zi qatnashadigan sport turi qoidasi, nizomi va musobaqani o'tkazish shartlarini bilishi shart.

2.4.2. Musobaqa ishtirokchisiga musobaqa paytida hakam- lardan tashqari hech kimning yordam berishga huquqi yo'q (5.3.2; 5.8.4; 5.10.1- bandlarga qarang).

Ustozlarning ko'rsatmalar (jumladan, bosib o'tilgan masofa vaqtini aytish) va boshqa turdagi yordam berishlari man etiladi (5.8.5- bandga qarang). Agar qoida buzilsa, musobaqa ishtirokchisi birinchi bor ogohlantiriladi, bu ish yana takrorlansa sportchi musobaqadan chetlatiladi. Shu fursatgacha ko'rsatilgan vaqt hisobga olinmaydi.

2.4.1. Musobaqa ishtirokchisi tartibsizlik qilsa yoki o'zini boshqa sportchilar, hakamlar va tomoshabinlarga nisbatan yomon tutsa, ogohlantirish e'lon qilinadi, qayta takrorlanganda esa musobaqadan chetlatiladi. Agar musobaqa ishtirokchisi qoidani qo'pol ravishda buzsa, ogohlantirilmadan musobaqadan chetlatiladi

2.4.2. Ishtirokchiga musobaqadan oldin va musobaqa vaqtida doping qabul qilish, ya'ni sportchining ruhiy va jismoniy holatini soxta yaxshilovchi, shu bilan birga sport natijalarini oshiruvchi dori-darmonlar iste'mol qilish qat'iy man qilinadi.

Sportchi hakamlar hay'atining talabnomasiga binoan tek- shiruvdan o'tishi shart. Agar tekshiruvdan bosh tortsa, musobaqadan chetlatiladi.

Sportchi o'z turi bo'yicha musobaqa boshlanishiga ikki kun qolganda kasalligi tufayli dori-darmon qabul qilgan bo'lsa, bu haqida o'fizi yoki guruh (komanda) rahbari asosiy hakamlar hay'atini xabardor qilishi lozim.

Ishtirokchining musobaqa vaqtida, musobaqa oldidan doping qabul qilgani aniqlansa, u musobaqadan chetlatiladi.

Musobaqa tashkilotchilari, dopingga qarshi qo'mita a'zolari sportchilarning kiyinib-yechinish xonalariga kirish huquqiga ega bo'lgan ruxsatnoma bilan ta'minlashlari lozim.

Sport inshootlarining rahbarlari dopingga qarshi ish olib boruvchi qo'mita a'zolariga alohida xona tayyorlashlari shart.

Dopingga qarshi kurashni nazorat qilish maqsadida jamoadagi dopingga qarshi kurash qo'mitasi hamda hakamlar hay'ati qur'a tashlash yo'li bilan aniqlanadi. Buning uchun hakamlar hay'ati a'zolaridan ikki yoki undan ortiq kishi ajratiladi.

2.4.1. Nazorat qilish uchun tanlangan sportchi musobaqani yakun- lagandan so'ng, unga maxsus bildirish qog'ozi beriladi. Bildirish qog'ozida sportchini sinab ko'rish (бюппоба) joyi va vaqti ko'rsatilgan bo'ladi. Sportchi bildirish qog'oziga imzo chekib, dopingga qarshi kurash nazorati chaqirig'i bilan xabardorligini tasdiqlaydi. Sportchi musobaqa tugaganidan so'ng bir soat ichida dopingga qarshi kurash xonasiga (joyiga) kelishi kerak. Agar sportchi dopingga qarshi nazorat joyiga sababsiz kelmasa yoki dopingga qarshi nazorat joyidan o'zboshimchalik bilan chiqib ketsa, u doping qabul qilganlikda ayblanadi. Agar sportchi doping qabul qilganligi aniqlansa, birinchi marta tibbiy xodimlar ko'rsatmasiga asosan 6 oy muddatgacha musobaqalarda qatnashish huquqidan mahrum etiladi. Sportchining texnik tayyorgarligi o'ta past bo'lsa, u o'z turidagi katta hakam yoki bosh hakam qaroriga asosan musobaqadan chetlatiladi. Musobaqa o'tkaziladigan joyga ishtirokchilar hakam rahbarligida bir guruh bo'lib kelishadi (kirishadi) va ketishadi (chiqishadi). Agar musobaqaning saralash va final (yakunlov) qismlari birin-ketin davom etsa, saralash musobaqasidan o'ta olmagan sportchilar final boshlanishidan oldin musobaqa o'tkazish joyi (sektor)ni tark etishlari lozim.

Balandlikka va langarcho'p bilan sakrashda o'sib borayotgan balandlikni ololmagan ishtirokchilar musobaqa tugashini kutib turmasdan sektordan ketishlari mumkin.

2.4.2. Musobaqa ishtirokchilari hakam chaqirgan vaqtda tayyor bo'lib turishlari va vaqtni cho'zmasdan mashqni bajarishlari kerak (5.2.2, 6.1.4, 7.1.7-bandlarga qarang).

2.4.3. Agar sportchi bir vaqtning o'zida bo'ladigan yugurish, sakrash va uloqtirishga qatnashish uchun talabnoma bergan bo'lsa, u birinchi navbatda belgilangan vaqtdan kechikmasdan yugurishda qatnashishi shart.

Hakamlar hay'ati oldindan ogohlantirilgan bo'lsa, qayd- nomada ishtirokchilar o'rnini hakam o'zgartirishi mumkin. Balandlikka va langarcho'p bilan sakrashda ishtirokchi qaysi balandlik vaqtida ketib qolgan bo'lsa, musobaqani shu balandlikdan boshlab davom ettiradi.

2.4.4. Musobaqaning final qismiga chiqqan qatnashuvchi finalda ishtirok etishi lozim. Finalga chiqqan biror-bir sportchi kelmasa, uning o'rnini bo'sh qoladi, finalga chiqa olmaganlar uning o'rnini egallay olmaydilar. Agar sportchi saralash musobaqalaridan so'ng asosiy musobaqaga kelmasa, u sovrinli o'rin uchun

kurashish huquqidan mahrum etiladi va uning oldingi ko'rsatgan natijasi jamoa hisobiga qo'shilmaydi. Sportchi kasal bo'lib qolsa, jarohatlansa, musobaqaning tibbiy xodimi yoki sportchi tomonidan yozgan qisqacha arizani jamoa rahbari yoki asosiy hakam tasdiqlagandan so'nggina sportchining ko'rsatgan natijasi jamoa hisobiga qo'shiladi.

Agar ishtirokchiga respublika miqyosidagi shaxsiy va shaxsiy-jamoa musobaqalari dasturidagi bir necha turda ishtirok etishi uchun talabnoma berilgan bo'lsa, u hammasida ishtirok etishi shart. Agar u musobaqaning biror-bir turiga kelmasa yoki saralash musobaqasidan so'ng asosiy musobaqada qatnashmasa, ko'rsatgan natijalari hisobga olinmaydi va musobaqaning boshqa turlarida qatnashish huquqidan mahrum etiladi (shu bilan birga estafetali yugurishlarda ham). Mabodo musobaqa boshlanishidan bir soat oldin 2.4.9-bandda ko'rsatilgan sabablar tufayli musobaqaning keyingi davrasida qatnashmasa, uning oldingi ko'rsatgan natijalari e'tiborga olinadi

2.4.3. Sakrash, uloqtirish va ko'pkurash musobaqalari jarayonida sportchi hakam nazorati ostida va uning ruxsati bilan musobaqa maydonini ma'lum vaqt mobaynida tark etishi mumkin.

2.4.4. Sportchida o'tkaziladigan musobaqa turi bo'yicha savol tug'ilib qolsa, u musobaqaning shu turini o'tkazuvchi katta hakamga murojaat qilishi mumkin. Agar javobdan qanoatlanmasa, o'z vakili orqali musobaqaning bosh hakamiga yoki uning o'rinbosarlariga murojaat qilish huquqiga ega.

2.5. Musobaqa ishtirokchilarining sport kiyimlari va ko'krak raqami

2.5.1. Ishtirokchining sport kiyimi toza, ozoda, dazmollangan bo'lishi kerak. Sakrash va uloqtirish musobaqalarida sportchilar mashq qilish kiyimida ishtirok etishlari mumkin.

2.5.2. Sportcha yurish musobaqalarida xotin-qizlar ust kiyim (yubka) bilan qatnashishlari mumkin. Ishtirokchi o'z sport natijasini oshirish uchun moslashtirilgan oyoq kiyimidan foydalanishiga ruxsat berilmaydi. Oyoq kiyimning tagcharmi 13 mm dan oshmasligi kerak (turumdan tashqari).

Poshna qalinligi tagcharmiga nisbatan ko'pi bilan 6 mm gacha baland bo'lishiga ruxsat etiladi.

Sportcha yurishda ishtirokchilar kiyadigan oyoq kiyimning poshnasi tagcharimdan ko'pi bilan 13 mm gacha, uzunlikka va uch hatlab sakrashda esa ko'pi bilan 25 mm gacha qalin bo'lishi mumkin.

Tagcharmdagi turumlar (шпон) soni 6 ta, poshnada 2 tadan oshmasligi kerak.

Balandlikka sakrash va nayza uloqtirishda poshnadagi turumlar soni 4 ta bo'ladi. Turumning chiqib turgan qismi 25 mm dan, diametri esa 4 mm dan oshmasligi kerak. Ishtirokchilar musobaqada yalangoyoq bo'lib qatnashishlariga

ruxsat beriladi. Bir oyog'ida oyoq kiyim bo'lib, ikkinchisida bo'lmasa ham qatnashish huquqiga ega bo'ladilar.

Jamoa va shaxsiy-jamoa musobaqalari ishtirokchilari o'z tashkilotlarining nishoni (emblemasi) bosilgan bir xil (bir rangli) sport kiyimida qatnashishlari shart. Ishtirokchilarga musobaqa o'tkazuvchi tashkilot tomonidan shaxsiy raqam (nomer) beriladi (sonlar yaxshi yozilgan va balandligi 200 mm gacha). Raqamlar maykaga — ko'krakka va orqaga taqib qo'yiladi. Agar raqam uchta berilsa, sportchi uchun- chisini mashg'ulot kiyimiga taqishi kerak.

Respublika miqyosidagi va undan yuqori musobaqalarning yugurish turlaridagi ishtirokchi trusisining o'ng va chap tomonida ham raqami bo'lishi kerak.

Balandlikka va langarcho'p bilan sakrash musobaqalaridagi ishtirokchi bitta raqamni maykaga — ko'krakka yoki orqaga taqib ishtirok etishiga ruxsat beriladi.

Agar hamma ishtirokchilarga bittadan raqamlar berilgan bo'lsa (qisqa masofalarga yugurishda 100—200 m; 100—110 m to'siqlarosha), raqam orqaga taqiladi. Qolgan uloqtirish, uzunlikka va uch hatlab sakrash turlarida raqam ko'krakka taqiladi .6. Jamoa sardorlari va vakillari

2.6.1. Musobaqada ishtirok etuvchi har bir tashkilotning o'z vakili bo'lishi shart.

2.6.2. Vakil ishtirokchilarning nafaqat musobaqa o'tkaziladigan joylardagi tartib-intizomiga, balki ularni sport kiyimlari bilan ta'minlash, musobaqa o'tkaziladigan joyga o'z vaqtida kelishi musobaqaning ochilish va yopilish marosimlarida ishtirok etishini ta'minlaydi. Vakil musobaqani o'tkazuvchi tashkilot va hakamlar hay'atining yordamchisidir.

2.6.3. Jamoa nomidan yozma norozilik bildirish, talabnomalar berish va talabnomalar almashtirish huquqi faqat jamoa vakiliga beriladi.

2.6.4. Vakil o'z jamoasi nomidan hakamlar hay'atining yig'ilishlarida va qur'a tashlashda ishtirok etadi.

2.6.5. vakili bo'lmasa, uning o'rnini ishtirokchilar orasidan saylangan jamoa sardori egallaydi. Vakil musobaqa jarayonida musobaqa o'tkazuvchi tashkilot a'zolariga va hakamlarga o'z xatti-harakati bilan xalaqit bermasligi kerak.

2.6.6. Vakil musobaqa o'tkaziladigan joyga chiqish huquqidan mahrumdir.

2.6.7. Agar jamoaning o'z

3. HAKAMLAR HAY'AT

3.1. Umumiy qism

3.1.1. Sport musobaqalarida hakamlilik qilish sharaflı ishdır. Hakam sofdıl, bırovning gapıga og'maydıgan, musobaqa qoida- larıga qat'iy rioya qıladıgan, musobaqa ishtırokchılari bilan shirin- so'z, musobaqa qoidalari bo'yicha mashq bajarılışını talab qıladıgan shaxs bo'lışı şart.

3.1.2. Hakamlar hay'ati har bir musobaqa o'tkazuvchi tashkilot tomonidan nazorat qilinadi.

3.1.3. Yuqori miqyosli musobaqalar, ya'ni O'zbekiston spartakiadasi, O'zbekiston chempionati, „Umid nihollari“, „Bar- kamol avlod“, „Universiada“, O'zbekiston kubogi musobaqalari hamda xalqaro musobaqalar va ularni boshqaruvchi hakamlar hay'atining tarkibi quyidagılardan iborat:

a) musobaqa bosh hakami, bosh kotib, sport muammolari bo'yicha bosh hakam o'rinbosari, xavfsızlikni nazorat qiluvchi bosh hakam yordamchisi, ayrim turlar bo'yicha referi, hakamlar xizmati rahbari, musobaqa jarayonini boshqarib boruvchi nozimlar guruhining rahbari (nozim);

b) bosh hakamlar hay'ati boshqaradigan kichik muso- baqalardagi hakamlarning tarkibiga quyidagılar kiradi:

— bosh hakam, bosh kotib, xavfsızlikni nazorat qiluvchi bosh hakam yordamchisi, sport inshootlari maydoni yoki yengil atletikaning ayrim turlari (yugurish, sakrash, uloqtirish) va o'yin- gohdan tashqarida o'tkazıladigan musobaqalar bo'yicha bosh hakam yordamchisi, hakamlar xizmati rahbarlari.

3.1.4. Musobaqani o'tkazuvchi tashkilot tomonidan bosh hakamlar tavsiyasi bilan hay'atning tarkibi tasdiqlanadi. Bosh hakamni esa jismoniy tarbiya va sport qo'mitasi tasdiqlaydi.

3.1.5. Musobaqaga tayyorgarlik ko'rish uchun bosh hakamlar hay'ati oldindan tasdiqlanadi.

3.1.6. Hakamlarning kiyimi bir xil bo'lib ko'krak nishonlari, qo'llaridagi bog'ichlarga qarab bosh hakam, bosh kotib, bosh hakam yordamchisi, referi, katta hakam, hakam, shaylanishga ruxsat beruvchi hakamlar, kotiba va boshqalar bir-biridan farq- lanadi.

Hakamlarga tavsiya qilinadigan kiyimlar:

— issiq havoda — jigarrang shim, oq ko'ylak sovuq havoda — qo'shimcha qora kamzul, qora galstuk.

Hakamlar hay'atining tarkibi

3.2.1. Musobaqa dasturidagi turlar bo'yicha musobaqa o'tkazish uchun hakamlar hay'atidan guruhlar tuziladi.

Yugurish musobaqasida hakamlar guruhi ma'lum vazifaga mas'ul hakamlardan iborat bo'lib, ularni bosh hakam boshqaradi. Yuqori miqyosdagi musobaqalarning (3.2.3-bandga qarang) yugurish turlari bo'yicha umumiy rahbarlik referi va bosh hakam yordamchisi zimmasiga yuklanadi. Yuqori miqyosdagi musobaqalarning boshqa turlarini referi va bosh hakamlar, qolgan musobaqalarni bosh hakamlarning o'zi boshqarishadi.

3.2.2. Musobaqaga tayyorgarlik ko'rish, uni o'tkazish hamda musobaqa o'tadigan ayrim joylarda ishlash uchun hakamlar xizmati tuziladi. Bu ishni shu xizmat rahbarlari boshqaradi. Hakamlar xizmati bir yoki bir necha guruhdan iborat bo'ladi.

Hakamlarning vazifalari, lavozimlari va soni 2- jadvalda keltirilgan

Hakamlar lavozimi	Musobaqa miqyosiga qarab hakamlar soni		
	yuqori (3-bandga qarang)	loyat, shahar, tuman	sport klub
Bosh hakam	1	1	1
Bosh kotib	1	1	1
Sport muammolari bo'yicha	1	—	—

bosh hakam yordamchisi			
Tashkiliy ishlar — xavfsizlikni nazorat qilish bo'yicha bosh hakam yordamchisi	I	2	—
Ayrim turlar bo'yicha referi	6-8	—	—

Umumiy muammolar va xavfsizlikni nazorat qilish bo'yicha bosh hakam yordamchisi	1	-	
Xizmat rahbarlari	7	4-6	3-4
Joylar (zona)dagi bosh hakam yordamchilari	—	4-5	3-4
Kotiblar	6-12	4-6	1-2
Yugurish bo'yicha: shaylanish beruvchilar	3-4	2-3	1-2
ularning yordamchilari	4-8	1-2	1-2
Masofa bo'ylab hakamlar	16-24	8-12	4-8
Marradagi hakamlar	10-12	6-10	5-8
Fotomarra hakamlari	3-5	2-3	—
Xronometr bilan ishlaydigan hakamlar	10-12	8-10	5-6
Yurish bo'yicha hakamlar	8-10	6-8	4-5
Shamol tezligini o'lchovchi hakamlar	2-3	2	1
Yugurish bo'yicha kotiblar	2-4	2	1
Masofa rahbari	2-3	1-2	1
Nazoratchi hakamlar	30-40	15-20	10
Sakrash bo'yicha hakamlar	6-9	5-7	4-6
Uloqtirish bo'yicha hakamlar	6-8	4-6	3-4
Xodimlar (kadr) bo'limi xizmatchisi	2-3	1	—
Musobaqa joyini tayyorlash xizmatchisi	—	2-3	1-2
o'yingoh bo'yicha	2-3	—	—
jihozlar bo'yicha	2-3	—	—

qatnashuvchilarni tayyorlash xismati	—	3-5	2-3
badan qizdirish (разминка) bo'yicha	2-3	—	—
Ishtirokchilarni to'plash va nazorat qilish bo'yicha xizmatchilar:			

radio orqali axborot beruvchi	4-7	2-4	1-2
tablo (axborot beradigan signal taxtasi) bo'yicha	4-5	2-3	—
mukofotlash bo'yicha	8-10	5-7	2-3
Axborot beruvchi apparatlar majmuyi bo'yicha hakamlar xizmati	8-10	2-4	—
Sohiblik xizmati	10-12	2-3	1
Tibbiy xizmat ko'rsatish, dopingga qarshi kurashni tashkil qiluvchi hakamlar	2-3	—	—
Nozimlar	2-3	1	—
Musobaqa dasturi qonun-qoidalarining to'g'ri bajarilishini nazorat qiluvchi kishilar (inspektor)	2-3	1	1
Shikoyat, norozilik arizalarini tekshiruvchi hakamlar	3-5	—	—

3.2.1. Musobaqa miqyosi, dasturning hajmi, musobaqa o'tkazilish kunlari va soatlari, musobaqa o'tkazish joylarining soni, har bir tur bo'yicha ishtirokchilar soniga qarab hakamlar saylanadi (tanlanadi).

3.2.2. O'yingohdan tashqarida yugurish va yurish musobaqalari o'tkazilsa, hakamlar tarkibiga qo'shimcha — masofa bo'ylab rahbarlar, nazoratchi hakamlar,

ovqatlanish joyidagi katta hakamlar qo'shiladi. Hakamlar soni masofaning uzunligi va xususiyatiga bog'liq.

3.2.3. Musobaqada elektr va mexanik qo'llanmalar (video- magnitofon, elektr ko'rsatkichlar (tablo) va boshqa axborot vositalari) qo'llanilsa, bu guruhlar ham kerakli miqdorda hakamlar va texnik ishchilar bilan to'ldirilishi lozim.

3.2.4. Mashq bajarish paytida (boshqa yo'llakda) yugurish, to'siqlardan oshish, sakrash va uloqtirish musobaqalari natijalarini o'lchashda sportchining mashq bajarish harakatini kamida ikki hakam kuzatishi kerak.

Sakrash va uloqtirish bo'yicha hakamlar soni shu o'tkaziladigan musobaqaning vaqtiga yoki jadvaliga qarab aniqlanadi (3.2.4 –bandga

Musobaqada xizmat ko'rsatuvchi tibbiy muassasa hamda musobaqa o'tkazuvchi tashkilotlar bir-birlari bilan kelishgan holda tibbiy xodimlar sonini aniqlashadi (3.20.2-bandga qarang).

3. Bosh hakam vazifalari

3.3.1. Bosh hakam hamma hakamlar ishini boshqaruvchi mas'ul shaxsdir.

3.3.2. Bosh hakamning majburiyati va burchi quyidagilardan iborat:

a) dasturda musobaqa kunlari va soatini jadvallar ko'rinishida tuzib chiqish (agar musobaqa nizomida bo'lmasa);

b) hakamlar uchun ko'rsatmalar tayyorlash, musobaqa ishtirokchilari va ularning vakillariga musobaqani o'tkazish tartibini tushuntirishi shart. Ular quyidagilardan iborat:

— musobaqa jadvali;

— dasturni aniqlash va tushuntirish;

— ishtirokchilarni musobaqaga qatnashishga ruxsat beruvchi mandat hay'ati va qo'mitaning ishlash tartibi;

— yugurish bo'yicha musobaqa o'tkazish tartibi (har bir guruhda, guruhda qatnashuvchilar soni, keyingi bosqichga chiqish shartlari va h.k.);

— sakrash bo'yicha musobaqa o'tkazish tartibi (qismlari, saralash me'yornomasi, boshlang'ich balandlik, uni ko'tarish tartibi);

— uloqtirish bo'yicha musobaqa o'tkazish tartibi (qismlari, saralash me'yornomasi, urinishlar, bajarish shartlari, shaxsiy asboblardan foydalanish shartlari va h.k.);

— ko'pkurashni o'tkazish tartibi (qismlari, uloqtirishda urinishlarni bajarish shartlari);

— o'yingohdan tashqarida musobaqa o'tkazish shartlari;

— tibbiy xizmat ko'rsatish tartibi;

— tantanali marosimlar o'tkazish tartibi (musobaqaning ochilishi, yopilishi, g'oliblarni mukofotlash) bilan tanishtirib chiqish.

d) Bosh hakam hujjatlar bilan musobaqadan oldin, qisqa muddat ichida guruh vakillarini tanishtirib chiqadi. Ular o'z o'rnida bosh hakamdan olgan hamma ma'lumotni ishtirokchilarga yetkazishadi. Musobaqa boshlanishidan oldin, dastur turlarida ishtirokchilar soni aniqlangandan so'ng, bosh hakam musobaqaning nozimlik jadvalini tasdiqlaydi (3.2.2-bandga qarang); musobaqa o'tkazilish joylari, asbob-uskuna va jihozlar tayyorlanishini nazorat qiladi;

e) o'yingohdan tashqarida yugurish va yurish musobaqalarini o'tkazish uchun tanlangan masofalar va ularni o'lchash haqidagi dalolatnomani tasdiqlaydi.

O'yingohdan tashqarida o'tkaziladigan musobaqa ishtirokchilari uchun ovqatlanishni tashkil qiladi, suv yordamida tetiklash, axborot, sportchilarni kuzatib boruvchi transporting harakatini ta'minlaydi, oraliq vaqtni qayd qiladi va boshqalarni ishlab chiqadi, tasdiqlaydi va nazorat qiladi;

f) hakamlarni guruhlariga bo'ladi hamda ularning musobaqani o'tkazish ishlari sifatini baholaydi;

g) musobaqa o'tkaziladigan va badan qizdirish joylarida tartib va xavfsizlikni ta'minlaydi;

h) musobaqaning olib borilishi va musobaqada ko'rsatilgan natijalar bilan ishtirokchilar, tomoshabinlar, matbuot xodimlari va guruh vakillarini axborot yordamida tanishtirib borishni tashkil qiladi;

i) o'yingoh rahbarlari tomonidan musobaqa uchun ajratilgan xonalarning joylashishi (uzoq-yaqinligi) va yaroqliligini tekshiradi;

j) ishtirokchilarni musobaqada qatnashishlariga ruxsat beruvchi mandat komissiyasi qo'mitasida ishlash uchun hakamlar hay'ati tarkibidan hakamlar ajratadi. Qo'mitada ishlash uchun ajratilgan hakamlar o'z ishlarini musobaqa boshlanishdan oldin o'Ub borishlari lozim. Qo'mita tarkibiga musobaqa o'tkazuvchi tashkilot va boshqa tashkilotlarning vakillari ham kiradilar;

k) musobaqa boshlanishidan oldin, musobaqa davomida va yakunida hakamlar hay'ati va guruh vakillari bilan yig'ilishlar o'tkazadi;

1) musobaqaga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazish jadvali haqida ommaviy axborot xodimlari bilan kelishib oladi;

m) musobaqaning to'g'ri va uzluksiz borishini nazorat qilish, musobaqa davomida ro'y bergan tushunmovchiliklarni hal qilish, tushgan ariza va yozma norozilik bildirishlarni tekshiradi (yuqori miqyosli musobaqalardan tashqari, ularda norozilik tug'ilsa, referi va apellatsiya hakamlari shug'ullanishadi);

n) musobaqa ishtirokchilari ko'rsatgan natijalarini tasdiqlaydi (yuqori miqyosli musobaqalardan tashqari, ularda shu turni o'tkazuvchi referi natijalarni

tasdiqlaydi) o) o'rnatilgan rekord uchun tuzilgan dalolatnomani nazorat qiladi va imzo chekadi;

3.3.3. p) musobaqa o'tkazuvchi tashkilot va hakamlar hay'atiga o'z vaqtida musobaqa haqida yozma hisobot tuzadi va uni yetkazadi (yozma hisobotda yoritiladigan savollar 2-jadvalda keltirilgan). Musobaqa o'tkazuvchi tashkilot rahbari, sport inshootining vakili va bosh kotib Bosh hakamning biror yordamchisi bo'lmasa, 3.4- qismda ko'rsatilgan vazifalarni ham bajaradi.

3.3.4. Bosh hakam quyidagi huquqlarga ega:

a) 1.6.2-bandda ko'rsatilgandek, musobaqani bekor qilish, boshlanishini kechiktirish, boshlangan musobaqani to'xtatish yoki tanaffus e'lon qilish;

b) zarurat tug'ilganda, musobaqa jadvaliga o'zgartirishlar kiritish (ammo nizomda kelishilgan musobaqa shartini o'zgartirishga haq-huquqi yo'q);

d) agar ishtirokchilarning yoshi, razryadi — toifasi, kiyimi va hokazolar mazkur musobaqaning dasturi va qoidalari talabiga javob bermasa, ularni musobaqaga qo'ymaydi;

e) qo'pollikka yo'l qo'ygan, texnik va jismoniy jihatdan tayyor bo'lmagan sportchilarni musobaqada qatnashish huquqidan mahrum qiladi;

f) qo'pol xatoga yo'l qo'ygan va o'z vazifasini uddalay olmagan hakamlarni musobaqadan chetlashtiradi;

3.3.5. ishtirokchilardan biri musobaqa qoidasini buzgan yoki biror-bir to'sqinlik tufayli ishtirokchilar natijalariga o'z ta'sirini ko'rsatsa, musobaqa ishtirokchilari orasida yangitdan musobaqa o'tkazishni belgilaydi Bosh hakam kiyimi musobaqadagi boshqa hakamlarning kiyimlaridan ajralib turishi kerak.

3.3.6. Yuqori nufuzli musobaqalarda (3.1.3-bandga qarang) musobaqadagi bosh hakam vazifalari musobaqalar o'tadigan joylardagi tegishli referilar zimmasiga yuklanadi (3.4.2-bandga qarang).

O'tkaziladigan musobaqalar uchun sport inshootlari, jihozlarning taxtligi, shuningdek, boshqa xizmatlar xavfsizligi ta'minlanganligi haqidagi hujjatga imzo chekadib bilan birgalikda o'tgan musobaqa yakunini baholash dalolatnomasini tuzadi

Bosh hakam yordamchisi — referining vazifalari

3.4.1. Yuqori nufuzli musobaqalarni tashkil qilish va o'tkazish uchun quyidagilar tayinlanadi:

a) sportga oid muammolar bilan shug'ullanib, referi ishini boshqaruvchi bosh hakam yordamchisi;

b) tashkiliy ishlar va xavfsizlikni ta'minlashni nazorat qilib, hakamlar xizmati rahbarlarining ishini boshqaruvchi (hakamlar xodimlari xizmatidan tashqari, ular musobaqaning bosh hakamiga bo'ysunishadi) bosh hakam yordamchisi;

d) yengil atletikaning ayrim turlarini boshqaruvchi va musobaqani o'tkazuvchi referi, ya'ni:

- o'yingohda yugurish va yurish musobaqalarini o'tkazish;
- sakrash musobaqalarini o'tkazish;
- uloqtirish musobaqalarini o'tkazish;
- ko'pkurash musobaqalarini o'tkazish bo'yicha;

e) ayrim xizmat rahbarlari.

3.4.2. Referi o'z joyida 3.3.2-bandning d, e, f, g, h, i, j larda ko'rsatib o'tilgan vazifalarni bajarib, 3.3.4-bandning a, d, e, f (hakamlar tarkibida), g (yuqori miqyosli musobaqalarda), h larda ko'rsatilgan huquqlardan mahrum etilgan.

Referi yugurish va yurish turlari bo'yicha bosh hakam yordamchisi bilan birga (3.4.3-bandga qarang) shaylanish beruvchilar, hakamlar, masofadagi hakamlar, shamol tezligini o'lchovchi hakamlar, xronometrchilar, fotomarra hakamlari, marra hakam- lari, sportcha yurish uslubini tekshiruvchi hakamlarning ishini boshqarad O'yingohdan tashqarida o'tkaziladigan musobaqalarda, bosh hakam yordamchisi sifatida tashkiliy ishlar bilan shug'ullanuvchi xizmat guruhlarining ishini boshqaradi.

Musobaqa dasturi va jadvaliga asosan bir turdagi sakrash va uloqtirishda bir necha referi tayinlanadi va ular o'yingohning turli joylarida o'tkaziladigan shu turda alohida hakamlik qilishadi.

Referi o'zi boshqaradigan musobaqani o'tkazishga to'liq javobgar bo'lib, musobaqa ishtirokchilari ko'rsatgan natijalarni tasdiqlaydi.

Yuqori miqyosli bo'lmagan musobaqalarda ayrim turlar bo'yicha musobaqaga tayyorgarlik va ularni boshqarish uchun

3.4.3. bosh hakamga yordamchi sifatida uning quyidagi yordamchilari saylanadi:

- a) umumiy muammolar va xavfsizlikni ta'minlashni nazorat qilish;
- b) o'yingohda yugurish va yurish musobaqalarini o'tkazish;
- d) o'yingohdan tashqarida yugurish va yurish musobaqalarini o'tkazish;
- e) sport inshootlari hududida (ya'ni bir-biriga yaqin joylashgan joylarda) ayrim hollarda bir necha turlardan (sakrash, uloqtirish, ko'pkurash) musobaqalar o'tkazish bo'yicha.

Ayrim turlarda musobaqa o'tkazish bo'yicha bosh hakam yordamchilari hakamlar hay'ati ishlariga ko'maklashishadi va nazorat qilishadi, lekin musobaqa ishtirokchilari ko'rsatgan natijalarni musobaqaning bosh hakami tasdiqlaydi.

3.4.4. Musobaqalarda quyidagi xizmatlar tashkil qilinadi:

- a) hakamlik xodimlarini taqsimlash va hisobot yurgizish;
- b) musobaqalar o'tkazish joyi, asbob-uskuna va jihozlarni tayyorlash;
- d) axborot va tantanali marosimlarni tashkil qilish;

- e) tibbiy xizmat ko'rsatishni tashkil etish;
- f) ishtirokchilarni musobaqaga tayyorlash;
- g) hakamlik-axborot apparatlarini taxt qilish;
- h) sohiblik.

Hamma xizmatlar bo'yicha alohida rahbar tayinlanadi.

Yuqori miqyosli musobaqalarda dopingga qarshi kurash nazoratini o'tkazishda yordam beruvchi nozimlar guruhi va hakamlar guruhi tashkil etiladi. Nozimlar guruhi musobaqaning bosh hakamiga, hakamlar guruhi esa tashkiliy ishlar bo'yicha bosh hakam yordamchisiga bo'ysunadi.

3.5. Bosh kotib vazifalari

3.5.1. Bosh kotib musobaqaning bosh hakamiga bo'ysunadi. Bosh kotib vazifalariga quyidagilar kiradi:

- a) kotiblarni vazifalariga qarab taqsimlash va ularning ishini tashkil qilish;
- b) nomma-nom va texnik talabnomalar qabul qilishni tashkil qilish, musobaqa ishtirokchilariga ko'krak raqamlarini berish, qur'a tashlashni o'tkazish;
- d) bayonnomalarni tayyorlash, ularni sport turlari bo'yicha hakamlarga tarqatish, vakillar axborot olishlari uchun ishtirokchilar, hakamlar brigadalari, axborot berish xizmati hamda musobaqa o'tkazuvchi rahbarlar va jamoa rahbarlarini shaylanish bayonnomalari bilan oldindan ta'minlash;
- e) bosh hakam hay'atini jamoa vakillari bilan majlis o'tkazish uchun tayyorlash va o'tkazish (chet el jamoa vakillari bilan kengash o'tkazib, bu kengashlar haqida bayonnomalar yozib borish);
- f) alohida turlar bo'yicha ishlovchi kotiblar brigadasi ishini nazorat qilish va yo'l-yo'riq ko'rsatish;
- g) axborot markazi rahbarlari bilan birgalikda ish olib borish;
- h) sport turlari bo'yicha bayonotlar (protokol) ishlab chi- qishni tashkil qilish va ko'pkurashlarda ochkolar sonini sanash;
- i) shaxsiy va guruhli musobaqalar natijalarini chiqarishni tashkil qilish (musobaqa davomida va oxirida) va ularni qisqa muddat ichida hakamlar hay'ati, axborot xizmati hamda musobaqa o'tkazuvchi tashkilot rahbarlariga yetkazish;
- j) musobaqa ishtirokchilari ko'rsatgan natijalarni imzo chekib tasdiqlash, ularni toifa kitobchalariga kiritish va ko'rsatilgan natijalar haqida ma'lumotnoma berish;
- k) rekordlarni qayd qilish uchun tuziladigan dalolatnoma- larning to'g'riligini ta'minlash va nazorat qilish;
- 1) musobaqa o'tkazish jarayonida sportchilar tomonidan ko'rsatilgan natijalar to'g'risidagi ma'lumotnomalarni ko'paytirish, texnik hisobot tuzish, musobaqa o'tkazuvchi tashkilotga musobaqa to'g'risidagi ma'lumotlarni (texnik hisobot, shaxsiy va guruhli kurash natijalari, bayonnomalarning nusxalari, buyurtmalar va

h.k.) yetkazishni boshqarish. Chop etilgan ma'lumotlar nusxasini musobaqa o'tkazuvchi tashkilot tasdiqlaydi.

3.5.2. Hujjatlarni axborot vositalari yordamida harakatlanish chizmasini tayyorlash maqsadida (bayonnomalar, musobaqa ishtirokchilari kartochkalari va h.k.) musobaqa o'tkazish texnolo- giyasini ishlab chiqishda qatnashadi.

Bosh kotib texnik ishlarni olib borish uchun musobaqaning hajmiga qarab o'ziga keraklicha yordamchi (hakam) hamda o'zi rahbarligi va ko'rsatmasi asosida ishlovchi texnik ishchilarga (kotiblar, rassomlar va h.k.) ega bo'lishi kerak Yuqori miqyosli musobaqalarda kotiblar ishini yaxshi tashkil qilish maqsadida bosh kotibga yordamchilar tayinlanadi. h) musobaqa davomida yoki dasturdagi biror-bir tur tuga- gandan so'ng shaylanish beruvchi guruh a'zolari imzo chekkan shaylanish bayonnomasini kotibga beradi.

3.6.10. Katta shaylanish beruvchining yordamchisi bo'lmasa, uning vazifalarini qo'shimcha shaylanish beruvchi bajaradi.

3.6.11. Yuqori miqyosli musobaqalarda shaylanish beruvchilar brigadasini boshqarish uchun *bosh hakam saylanib, uning vazifalariga quyidagilar kiradi:*

- a) musobaqada shaylanish beruvchilar guruhi ishini tashkil qilish;
- b) shaylanish joyiga qatnashuvchilarni chiqarishni tashkil qilish;
- d) shaylanish joyida umumiy tartib-qoidani saqlash;
- e) shaylanishni qabul qilgan sportchilar kiyimlarini kiyinish joyiga yetkazuvchi hakamlar ishini va xizmatchilarni boshqarish.

3.6.12. Estafetali yugurishni o'tkazishda shaylanish beruvchi guruhning vazifalari quyidagilardan iborat:

a) 4x100 m estafetali yugurishda 1-bosqichdagi musobaqa ishtirokchilarini ro'yxatga olish;

b) 4x400 m estafetali yugurishning hamma bosqichida ishtirokchilarni ro'yxatga olish va hamma bosqichlarda estafeta tayoqchasining to'g'ri berilishini nazorat qilish.

3.7. Masofa bo'ylab to'siqlar yonidagi va estafeta bosqichlaridagi hakamlarning vazifalari

3.7.1. Masofadagi va to'siqlar yonidagi hakamlar yakuniy qaror chiqarilmasdan oldin sportchining yugurish qoidasini buz- ganligi haqida ma'lum qiladi.

Masofa va to'siqlar yonidagi hakamlarning vazifalari **quyidagilardan iborat:**

a) yugurish qatnashchilarining masofani to'g'ri bosib o'tishlari va to'siqlardan to'g'ri oshib o'tishlarini nazorat qilish, sportchi boshqa yo'lakka o'tib, qoidani

buzgani haqida bayonnomaga kiritish, shu bilan birga yo'lakning qayerida qoida buzilgan bo'lsa uni belgilash. Sportchi qoidani buzganligi to'g'risida tezda bosh hakamga ma'lum qiladi, u o'z navbatida bayroqni ko'tarib signal beradi. Har bir qoida buzilganligi kamida ikki hakam tomonidan tasdiqlanishi kerak;

b) to'siqlar hamda g'ovlarosha yugurishda ularning o'rnatilganligini, ishtirokchilar uni to'g'ri oshib o'tishlarini hamda yiqilgan to'siqlarni tezda o'z joylariga o'rnatilishini kuzatadilar;

d) yugurish, sakrash yoki uloqtirish bo'yicha musobaqalar bir vaqtning o'zida o'tkazilsa, sportchilarning xavfsizligini ta'minlab, ularning harakatlarini boshqaradilar.

3.7.2. Masofa bo'ylab hakamlar soni burilishlarda kamida ikkita, to'g'ri yo'lda to'siqlarosha yugurishda bittadan bo'lishi lozim.

Estafeta bosqichlaridagi hakamlarning vazifalari:

a) o'z bosqichlaridagi guruh ishtirokchilarini belgilaydilar;

b) bosqich sportchilarining tayyorligini bildirish uchun oq bayroq ko'tarib, svetofor signali yoki aloqa vositalari bilan bosh hakamga xabar beradilar;

c) estafetaning to'g'ri uzatilishini kuzatishadi, agar qoida biizilsa, tezda shu haqida bosh hakamga xabar berishadi (masalan, qizil bayroqni ko'tarib, telefon orqali, nurli signal orqali va

h.k.) Musobaqa qoidasi buzilganligini kamida ikki hakam tasdiqlashi kerak (3.2.7; 3.6.12, bir to'siq to'g'risida (yonida) kamida bitta hakam bo'lishi shart, 3.7.3- bandga qarang).

Bosqichdagi hakamlar soni musobaqada qatnashuvchi guruhlar soniga qarab aniqlanadi, lekin har bir bosqichda ularning soni ikkitadan kam bo'lmasligi shart.

3.7.3. O'yingohda o'tkaziladigan musobaqalarda masofa, to'siqlar va estafeta bosqichlaridagi (этан) hakamlar referiga yoki yugurish bo'yicha bosh hakam o'rinboslariga, agar ular bo'lmasa, marradagi bosh hakamga bo'ysunadi. Yuqori miqyosli musobaqalarda masofadagi hakamlar katta hakam boshchiligida yugurish bo'yicha referiga bo'ysunishadi.

3.7.4. O'yingohdan tashqarida o'tkaziladigan musobaqalarda (krosslar, sportcha yurish) masofa boshlig'i va nazoratchi hakamlar saylanadi.

Masofa boshlig'n

a) masofani tanlaydi, o'lchaydi, dalolatnoma tuzadi va masofa yo'nalishini tayyorlab, bi| ikki hujjatni bosh hakamga tasdiqlatadi;

b) nazorat, ovqatlanish va yuvinish punktlarining o'rnatilish joylarini belgilab, ularning taxtligini tekshiradi;

d) masofa chizmasini chizish va jihozlarni joy-joyiga qo'yib chiqilislini boshqaradi;

c) masofa ishtirokchilari xavfsizligini ta'minlash maqsadida zarur choralarni ko'radi

d) musobaqadan oldin hakamlarni masofa bo'ylab taqsimlab chiqadi va bosh hakamga (bosh hakam yordamchisiga) axborot beradi, yuqori miqyosli musobaqalarda esa masofaning tayyorligi haqida referiga xabar qiladi;

e) musobaqa yakunlangandan so'ng masofadagi hakamlar bilan birgalikda musobaqa ishtirokchilari yugurib yoki yurib o'tganligini tasdiqlovchi yoki yo'l qo'yilgan xatolar kiritilgan nazorat bayonnomalarini tekshirib ko'rib, bosh hakam yoki uning yordamchisiga yozma ravishda topshiradi.

Nazoratchi hakamlar:

a) masofani o'lchash va jihozlarning o'rnatilishida qatnashadi;

b) musobaqa jarayonida ishtirokchilarni masofa bo'ylab yo'naltirishadi va ularning masofani to'g'ri bosib o'tishlarini tekshirishadi. Ishtirokchilar yo'l qo'ygan har bir xatoni bayon- nomaga kiritishadi va musobaqa yakunida uni masofa boshlig'iga topshirishadi;

d) hakamlar oldindan o'tadigan musobaqa ishtirokchilarining ko'krak raqamini yozishadi yoki ishtirokchi kartochkalaridagi nazorat talonlarini yig'ishadi, masofadan chiqib ketganlarning ko'krak raqamini yozishadi hamda 4.5.6-bandda ko'rsatilgan vazifalarni bajarishadi;

e) masofa bo'ylab yugurishda tartibni saqlashda qatnashadilar.

Sportcha yurishni nazorat qilish bayonnomasi
(to'ldiriladi)

_____ dagi musobaqalarning _____ km masofasida

(o'tkazish joyi) _____ shaylanish vaqti _____ vaqti _____

havo harorati

Tartib raqami	O	Ch	Qoida buzilgan vaqt	Bosh hakam tomonidan sportchi chetlatilgan vaqt	Bosh hakam imzosi

I z o h: O — ogohlantirish, Ch — musobaqadan chetlashtirish; qoida buzilgan vaqt minutda ko'rsatiladi; bosh hakam o'z imzosi bilan qarorini ishtirokchiga yetkazgan vaqt ham yozib qo'yiladi

1. Texnik talabnoma.
2. Musobaqa ishtirokchisining shaxsiy varaqasi.
3. Ommaviy musobaqalar ishtirokchilarining shaxsiy varaqasi.
4. Ko'pkurashchilar shaxsiy varaqasi.
5. Estafeta bo'ylab yugurishda jamoa varaqasi.
6. Qur'a qaydnomasi.
7. Musobaqalar qaydnomasi (olti urinishda).
8. Balandlikka sakrash bo'yicha qaydnoma (langarcho'p bilan).
9. Final qaydnomasi.
10. Katta hakamlar (xronometrchi va marradagi) qaydnomasi.
11. Marra qaydnomasi.
12. Ishtirokchilarning oraliqda ko'rsatgan vaqtlari qaydnomasi.
13. 5000 m ga yugurishda aylanalar bo'yicha qaydnoma.
14. 10000 m ga yugurishda aylanalar bo'yicha qaydnoma.
15. Masofalardagi hakamlarning ma'lumoti.
16. Shamol tezligini o'lchash qaydnomasi.
17. Sportcha yurishda yakuniy qaydnoma.
18. Sportcha yurishda stil hakamlarining qaydnomasi.
19. Sportcha yurishda hakamlar ma'lumoti (diskvalifikatsiya).
20. Langarcho'p bilan sakrashda stoykalarning holati qaydnomasi.
21. Boshlang'ich balandlik to'g'risidagi ma'lumot.
22. Ariza va shikoyatlar.
23. Trassada ovqatlanish punktini belgilash uchun talabnoma.
24. Hakamlar brigadasi ishini tekshirish va ularni tayinlash varaqasi.
25. Mukofotlash varaqasi, musobaqalar sovrindorlari to'g'risidagi ma'lumot.
26. Rekord natijani rasmiylashtirish qaydnomasi

. Dopingga qarshi nazorat bo'yicha hakamlarning
vazifalari

3.23.1. Dopingga qarshi nazorat o'tkaziladigan musobaqalarda nazorat o'tkazishda yordam berish uchun hakamlar ajratiladi (2.4.4-bandga qarang).

3.23.2. Dopingga qarshi nazorat bo'yicha hakamlar nazorat o'tkazuvchi mutaxassis rahbarligida ishlaydilar va tekshirish joyiga kelgan ishtirokchilarni belgilab qo'yadilar.

YUGURISH YA SPORTCHA YURISH MUSOBAQALARI O'TKAZILADIGAN JOY VA JIHOZLAR

4.1. Umumiy qism

4.1.1. Yugurish va sportcha yurish musobaqalari o'tkazilganda (kross, shosse va shahar ko'chalarida yugurish va sportcha yurishdan tashqari) yugurish yo'laklari to'g'ri yoki aylanma shaklda bo'lishi kerak.

To'g'ri yugurish yo'lagining uzunligi musobaqa o'tkaziladigan masofa turidan (masalan, 100, 110 m ga) taxminan 18—20 m ga ortiq bo'lishi kerak [3—5 m shaylanish chizig'igacha va marra chizig'idan so'ng 15 mgacha, ya'ni $100+18(20)=118(120)$].

4.1.2. To'g'ri yugurish yo'lagining uzunligi musobaqa o'tkaziladigan masofa turidan (masalan, 100, 110 m ga) taxminan 18—20 m ga ortiq bo'lishi kerak [3—5 m shaylanish chizig'igacha va marra chizig'idan so'ng 15 mgacha, ya'ni $100+18(20)=118(120)$].

Ochiq havoda o'tkaziladigan musobaqalarda aylanma yugurish yo'lagining uzunligi 200 m dan 400 m gacha bo'lishi mumkin.

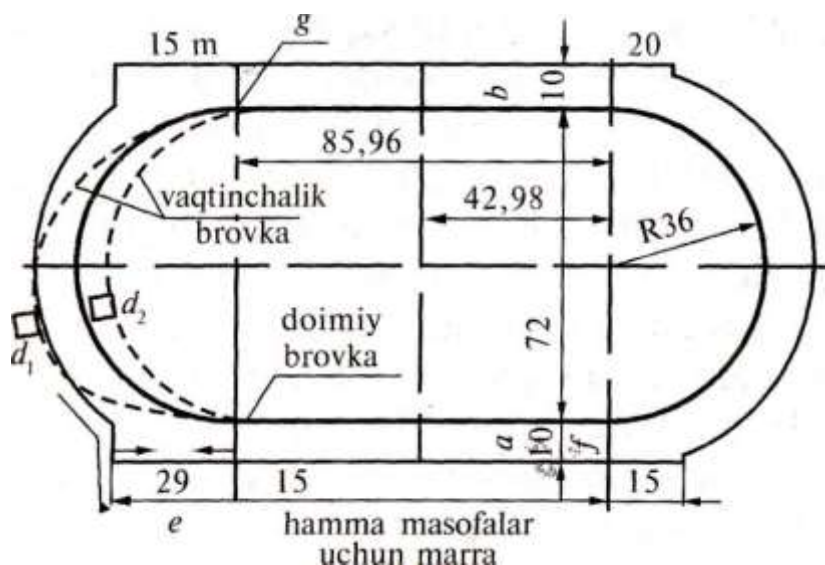
Aylanma yugurish yo'lagining ko'rinishi quyidagicha: uzunligi bo'yicha bir-biriga mos ikkita parallel to'g'ri chiziq, ular o'zaro ikkita bir xil burilish bilan bog'langan bo'ladi.

400 m li aylanma yugurish yo'lagining ko'rinishi va o'lchamlari 1-rasmda tasvirlangan.

4.1.3. Alohida yo'lakchalar bo'ylab o'tkaziladigan yugurishning hamma turida (5.1.1- bandga qarang) har bir yo'lakchanning eni 1,25 m ni tashkil qilib, chegara chiziqlar bilan ajratilgan. Chiziqning eni yo'lakcha eni hisobiga kiradi.

Ayrim hollarda (g'ovlarosha yugurishdan tashqari), sharoitga qarab, alohida yo'lakchalar eni 0,05—0,1 m ga qisqartirilishi mumkin.

8 ta alohida yo'lakchalari bo'lmagan o'yingohlarda shaylanish alohida yo'lakchalardan (600; 800; 1000 m li masofaga yugurishda har bir yo'lakchaning eni 0,625 m) yo'lakchaning yarrqiga qisqartirilishi mumkin (5.1.1- band). Bu holda hamma ishtirokchilar uchun yo'lakchalarning eni bir xil bo'lib, 5.1.2- bandda ko'rsatilgan umumiy yo'lakdan yugurish ko'rsatmalari qayd etilgandan oshmasligi kerak. Shahar va viloyat miqyosida o'tkaziladigan musobaqalarda yugurish yo'lagi kamida 6 ta alohida yo'lakchadan iborat bo'lishi kerak. Respublika va undan yuqori miqyosli

1-rasm. Sport arenalari o'yingohidagi 400 m li yugurish yo'lagining ko'rinishi:

MUSOBAQALARNI O'TKAZISH QOIDALARI

5.1. Sportcha yurish va yugurish musobaqalarini o'tkazish tartibi

5.1.1. 110 m gacha bo'lgan masofalarga yugurish to'g'ri yo'lakda, sportcha yurish va boshqa yugurish turlari esa (yo'llarda sportcha yurish va yugurish, krosslardan tashqari) aylana bo'ylab soat strelkasiga qarama-qarshi yo'nalishda o'tkaziladi. 400 m gacha masofalarda butun masofa bo'ylab har bir sportchi alohida yo'lakchalarda yuguradi. 600, 800, 1000 m masofalarga yugurishda ishtirokchilar 1-burilish tugaguncha alohida yo'lakchalardan yugurishadi (4.1.8 e\ 5.10.5-bandlar). Ayrim hollarda bosh hakam ruxsati bilan 400, 600, 800 va 1000 m ga yugurish umumiy shaylanishdan boshlanadi. Qolgan hollarda hamma yugurishlar umumiy yo'lakda o'tkaziladi.

5.1.2. Alohida yo'laklar bo'ylab yugurilganda ishtirokchilar soni yo'lakchalar soniga qarab aniqlanadi, lekin 200 m va undan uzoq masofalarda 8 nafardan

oshmasligi kerak. O'yingoh bo'ylab umumiy yo'lakdan shaylanish oluvchilar soni ko'pi bilan masofaga qarab quyidagicha bo'lishi kerak:

- ayollar, qizlar, qiz bolalar uchun 500 m ga yugurishda — 8 kishi;
- ayollar, qizlar, qiz bolalar uchun 600 m ga yugurishda — 10 kishi;
- qiz bolalar uchun 1000 m ga sportcha yurishda — 15 kishi;
- erkaklar, qizlar, ayollar, o'smirlar, o'g'il bolalar uchun 3000 m ga yugurish va sportcha yurishda — 20 kishi.

O'yingoh yo'lagida 5000 m va undan ortiq masofalarga shaylanish oluvchilar soni 25 kishidan oshmasligi kerak.

Agar ishtirokchilar 600, 800, 1000 m ga alohida yo'lakchalardan shaylanish olishsa, yo'lakchalar soniga qarab ishtirokchilar soni aniqlanadi (4.1.3-band).

5.1.3. Yugurish va sportcha yurish musobaqalarini o'tkazish shunday tashkil qilinishi kerakki, musobaqaning kuchli ishti- 134 rokchilari o'rtasidagi kurash natijasida g'olib aniqlansin. Agar mazkur turda ishtirokchilar soni bitta to'dadan ko'p bo'lsa, unda musobaqa bir necha: to'dalar, chorak finallar, yarim ftnallar va final bo'limlarga bo'lib o'tkaziladi. Keyingi bo'limga har bir to'dadan yaxshi o'rinlarni egallagan yoki yaxshi vaqt ko'rsatgan bir xil sonli ishtirokchilar tanlab olinadi.

400 m va undan uzoq masofalarda hamma ishtirokchilarning bitta to'dada qatnashishlarining iloji bo'lmasa hamda musobaqani bo'limlarga bo'lib o'tkazish maqsadga muvofiq bo'lmasa, musobaqa ishtirokchilarni bir necha final to'daga bo'lib o'tkaziladi.

Musobaqaning keyingi bo'limi va final bosqichiga ishtirokchilarni ajratish tartibi musobaqa nizomida ko'rsatilgan bo'lishi yoki musobaqa boshlanishidan oldin hakamlar hay'ati tomonidan jamoa vakillariga e'lon qilinishi kerak (3.3.2, b bandga qarang).

5.1.4. Yugurish (sportcha yurish)da final natijalarga qarab g'olib aniqlanadi, oldingi bosqich natijalari hisobga olinmaydi. Finalga chiqa olmagan ishtirokchilarning egallagan o'rinlari ularni saralash musobaqalarida ko'rsatgan natijalariga qarab aniqlanadi. Agar natijalar bir xil bo'lsa, saralash bosqichida yaxshi natijalar (o'rin) ko'rsatgan sportchilar yuqori o'rinlarini egallashadi.

5.1.5. Hamma masofalarda ishtirokchilarni shunday taqsimlab chiqish kerakki, talabnomalarda ko'rsatilgan yuqori saviyali ishtirokchilar turli to'dalarda bo'lsin. Agar uchta to'da o'tkazilsa, eng yaxshi natijali sportchi 3-to'dada, ikkinchi natijali sportchi 2-to'dada, uchinchi natijali sportchi esa 1-to'dada, to'rtinchi natijalisi 1-da, beshinchi natijalisi 2-da, oltinchi natijalisi 3-da, yettinchi natijalisi 3-da, sakkizinchi natijali sportchi 2-to'dada yugurishi kerak va h.k.

Musobaqada ishtirokchi soni ko'p bo'lsa, keyingi bosqichga o'tish yuqori natijalarga qarab, to'dalarga taqsimlash esa qur'a tashlash yo'li bilan amalga oshiriladi.

5.1.6. Chorak, yarim va final bosqichlarda ishtirokchilar to'dalarga bo'lib chiqilganda, ularning oldingi bosqichda ko'rsatgan natijalariga asoslaniladi (5.1.5-bandda ko'rsatilgandek). 200 m gacha yugurish bo'yicha chorak final, yarim final va final musobaqalarini shu turni oxirgi to'da tugatib, 45 minut o'tgandan so'ng o'tkazish tasviya qilinadi. Ayollar, qizlar, o'g'il va qiz bolalar 200 m dan uzun va 500 m gacha masofalarga yugurishda saralash musobaqalari orasidagi vaqt ko'pi bilan 1,5 soat bo'lishi shart. Uzoq masofalarga yugurishda musobaqaning keyingi bosqichiga saralash keyingi kunga qoldiriladi.

5.1.7. Sportchi musobaqaning bir kunida ikkita qisqa masofaga yoki bitta qisqa va bitta o'rta masofaga yoki uzoq masofaga (erkaklar 400 m va ayollar 300 m yugursa, o'rta masofaga yugurgan hisoblanadi, shuningdek, hamma masofaga sportcha yurish uzoq masofaga yugurishga kiritiladi) yugurish huquqiga ega. Birinchi va undan yuqori razryadli sportchilar uchun yuqorida qayd etilganlar taalluqli emas.

Ob-havoning buzilishi yoki boshqa sabablarga ko'ra musobaqa bir necha soatga kechiktirilsa yoki boshqa kunga qoldirilsa, bosh hakam ko'rsatmasiga asosan musobaqa qoldirilgan joydan yoki boshidan boshlanishi mumkin.

SAKRASH MUSOBAQALARINI O'TKAZISH QOIDALARI

6.1. Umumiy qism

6.1.1. Musobaqa ishtirokchilari saralash va asosiy musobaqalarda (saralash va final) har bir urinish tartib bilan bajariladi.

6.1.2. Har bir ishtirokchi yugurib keladigan masofasini (разбег) belgilab olish huquqiga ega. Sportchi musobaqa boshlanishidan oldin hakam nazorati ostida hisobga olinmaydigan bir necha marta sakrashlarni bajarishi mumkin. Musobaqa tashkilotchilari taqdim etgan rangli bayroqchalardan foydalanib, ishtirokchilar yugurishni boshlash va depsinish joylarini belgilab olishlari mumkin. Uzunlikka, uch hatlab sakrashda sportchilar o'z belgilarini yugurish yo'lagining chekkasiga qo'yishlari kerak. Qo'nish joyiga hech qanday belgi qo'yilmasligi zarur. Balandlikka sakrashda sportchi yugurishni boshlash va depsinish joylarini belgilashi mumkin hamda sakrashi oldidan plankaga (yaxshi ko'rinishi uchun) tasma yoki biror-bir qulay belgini osish huquqiga ega. Boshqa ishtirokchilarga xalaqit qilmaslik uchun sakrab bo'lganidan keyin plankadagi belgini olishi lozim. Musobaqa boshlangan- dan so'ng ishtirokchilar yo'lakdan o'z mushaklarini qizdirish (разминка) maqsadida foydalanish huquqiga ega emaslar.

6.1.3. Yugurish uzunligi chegaralanmagan, lekin ishtirokchilarning 6.2.16; 6.4.6; 6.5.7- bandlarda belgilangan masofadan ortiq masofani talab qilishga huquqlari yo'q.

6.1.4. Hakam musobaqaga chaqirgandan so'ng ishtirokchi o'z urinishini bajarishi kerak. Balandlikka sakrashda ishtirokchi urinishni bajarishiga 3 minut, uzunlikka va uch hatlab sakrashda 2 minut vaqt ajratiladi. Belgilangan vaqt mobaynida ishtirokchi o'z urinishini bajarishga ulgurmasa yoki atayin vaqtni cho'zsa, uning urinishi bekor qilinadi. Agar yana takrorlansa sportchi shu turning katta hakami tomonidan musoba Agar sakrash talablari buzilmay (6.3.8; 6.3.11; 6.6.7; 6.6.8-bandlar) urinish bajarilsa, katta hakamning „Bor!“ buyrug'idan keyin sakrash hisobga olinadi. Sakrash hisobga olinmasa, „Yo'q!“ buyrug'i beriladi. Hakam buyruq berish bilan bir vaqtda bayroqcha bilan signal beradi: sakrash to'g'ri bajarilganda oq bayroq, noto'g'ri bajarilganda qizil bayroq ko'tariladi. Signal berishni bitta bayroq bilan ham bajarish mumkin: sakrash to'g'ri bajarilganda bayroq pastga tushiriladi.

Uch hatlab sakrash musobaqalarida depsinish vaqtida qoida buzilsa, hakam shu zahoti, sakrash oxirigacha bajarilmasdan „Yo'q!“ buyrug'ini berishi lozim.

6.1.5. Sakrash mashqini bajarish vaqtida ishtirokchiga biror narsa xalaqit qilsa, hakam unga qayta sakrashga ruxsat berishi lozim.

6.1.6. Sakrash mashqini bajarish vaqtida natijani yaxshilashga olib keladigan turli xil moslamalardan foydalanishga ruxsat etilmaydi.

6.2. Uzunlikka va uch hatlab sakrash bo'yicha musobaqa o'tkazish joylari hamda jihozla

6.2.1. Uzunlikka va uch hatlab brusokdan qumli chuqurga sakraladi. Brusok yog'och yoki boshqa materialdan tayyorlanib, eni 19,8—20,2 sm, uzunligi 12,1—12,2 sm, maksimal qalinligi 10 sm bo'lib, yugurib kelish yo'lagi bilan bir xil balandlikda, yerga mustahkam o'rnatiladi va oq rangga bo'yaladi.

6.2.2.

Plastilin bilan qoplangan yog'ochning usti sportchi bosganda oyoq kiyimining sirpanishiga qarshilik ko'rsatuvchi materialdan ishlanishi kerak. Sportchining oyoq kiyimi izini yo'qotish uchun plastilin valik yoki shpatel yordamida tekislanadi.

Oyoq kiyimi izlarini yo'qotish vaqtida sportchilarning vaqtini olmaslik uchun qo'shimcha „indikator“ bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

6.2.4. Brusokning ikkala tomonidan (o'lchash chizig'i) bo'ylab har birining eni 1 sm va uzunligi 5 sm li chiziqlar chiziladi. Bu chiziqlarga to'g'ri burchakli yoki aylana shaklidagi 200—250 mm o'lchamli ko'rsatkichlar qo'yiladi. Ko'rsatkichning yassi yuzasi yugurib kelish tomoniga qaratilgan bo'lib, oq rangga bo'yaladi va diagonali bo'ylab qora chiziq tortiladi. Brusok va unga yaqin ko'rsatkichning qirrasidan orasidagi masofa 100 mm.

REKORD VA YUQORI KO'RSATKICHLARNI QAYD QILISH.

Umumiy holat

10.1.1. Rekord yoki yuqori ko'rsatkich ma'lum bir yengil atletika turida takrorlansa yoki undan oshuvchi natija O'zbekiston fuqarosi tomonidan respublika hududida rasmiy musobaqalarda yoki chet elda shu davrdagi musobaqa qoidalariga rioya qilingan holatda o'rnatilsa, u mazkur spoil tashkilotlari tomonidan qayd qilingan bo'lishi kerak.

10.1.2. Rekordlar (yuqori ko'rsatkichlar) hududiy va tash- kilotlar bo'yicha hamda yoshlar guruhlari bo'yicha ham qayd qilinishi mumkin. Hudud bo'yicha quyidagilar qayd qilinadi:

a) tuman, shahar, viloyat, o'lka, avtonom respublika rekordi: shu mazkur hududda joylashgan sport jamoasi tomonidan o'rnatilishi mumkin va rekordni respublika yengil atletika federatsiyasining prezidiumi tasdiqlaydi;

b) jismoniy tarbiya jamoasi yoki tashkilotning (o'quv maskani, harbiy qism) rekordi: shu mazkur jamoaning a'zosi tomonidan rasmiy musobaqalarda o'rnatilsa, shu jamoaning sport tashkiloti tomonidan qayd qilinib tasdiqlanadi va yilqori tashkilotga yo'naltiriladi.

10.1.3. Rekord sifatida yengil atletikaning mazkur turida sportchilarni yosh guruhidan qat'iy nazar (o'g'il va qiz bolalar tomonidan ham o'rnatilishi mumkin) jinsiga qarab (ayollar va erkaklar uchun) absolut yaxshi natija qayd qilinishi mumkin.

Absolut yuqori natijadan tashqari, mustaqil, o'spirinlar va katta yoshli, yoshlar gurihi bo'yicha rekordlar va yuqori ko'rsatkichlar hamda kichik yoshli bolalar guruhi sportchilari yuqori ko'rsatkichlarini ham qayd qilish mumkin. Yuqori ko'rsatkichlar ochiq havoda va yopiq joylarda alohida qayd qilinad. O'spirinlar guruhi va yosh bolalar guruhida rekordlar qayd qilinganda sportchining tug'ilgan yiliga qarab aniqlanadi. Aralash

musobaqalarda (jinslari va yoshlari bo'yicha) ko'rsatilgan biror- bir natija rekord sifatida tasdiqlanmaydi.

10.1.4. Faqat ochiq havoda ko'rsatilgan natija rekord hisoblanishi mumkin (yugurish va sportcha yurishda, undan tashqari ! o'yingohning yugurish yo'lagida o'tkazilgan taqdirdagina).

O'zbekiston Respublikasining rekord va yuqori ko'rsatkichi qayd qilinadigan turlar 1- jadvalda keltirilgan. Shu ko'rsatmalar tarkibiga asoslanib respublika, viloyat, tuman va h.k. hamda ko'ngilli sport jamoasi va jismoniy. tarbiya jamoalarining rekordlari hamda yuqori ko'rsatkichlari qayd qilinadigan turlar tarkibi tuzib chiqiladi.

10.2. Rekord natijani hisobga olish tartibi

10.2.1. Saralash musobaqalari va finalda, ko'pkurashning alohida turida hamda kvalifikatsion musobaqalarda, shaxsiy o'rin- ni aniqlash uchun o'tkaziladigan qayta sakrashda (agar natijalar to'g'ri o'tkazilsa) ko'rsatilgan natija rekord — yuqori ko'rsatkich deb hisobga olinishi mumkin. Bunda ma'lum bir turda ko'rsatilgan natija musobaqa bayonotnomasidagi dasturda bo'lishi lozim. Jadval rejada qayd qilinmagan, ammo musobaqa qoidalariga qat'iy rioya qilib, tashkil qilingan bayram kunlarida, o'rtoqlik uchrashuvlarida ko'rsatilgan bo'lsa, natijani rekord sifatida qayd qilishga ruxsat etiladi. Bunda mazkur musobaqa va uning dasturi musobaqa boshlanishidan uch kun oldiri chop qilingan holda

ommaviy axborot vositalari tomonidan xabar berilishi lozim. Rekord o'rnatilgan musobaqa turi kamida uch kishi guvohligida qayd qilinishi shart.

Uzoq masofalarga yugurish va sportcha yurishda oldingi to'da ko'rsatgan natijada rekord qayd qilinishi mumkin. Uning talablari quyidagilar:

a) shaylanishga bir soat qolganda mas'ul tashkilot tomonidan musobaqa bosh hakamiga oldingi natijani qayd qilish haqida yozma ravishda topshiriq berilishi kerak.

b) oldingi yugurish (yurish)da rekord natija ko'rsatgan sportchi ishtirok etib turgan asosiy masofasini yakunlashi shart.

10.2.2. d) musobaqa 10.2.2; 10.2.3; 10.2.7; 10.2.9; 10.2.11- bandlar talablarini qondirib o'tkazilishi shart. To'pponchadan shaylanish berilishi lozim. To'pponcha bo'lmaganda, shaylanish buyrug'i ovoz bilan beriladi (bayroqchadan foydalanib). O'zbekiston rekordidan past bo'lgan hamma rekordlar qayd qilinishi mumkin (yoshlar, o'spirinlar va h.k.lar o'rtasidagi rekordlar), bunda xronometrchi hakamlar shaylanish beriladigan joyda bo'lishlari shart.

10.2.3. Yugurish va sportcha yurishda rekord natija 4.1.17- band talabiga javob beradigan 3 ta xronometrchi tomonidan yoki to'la avtomatlashtirilgan elektr vaqt o'lchagich qurilmalar (avtomatlashtirilgan xronometr) yordamida qayd qilinishi lozim.

Qo'l xronometrida rekord qayd qilinishi uchun o'rtacha natijani ko'rsatgan xronometrdan, qolgan ikki sekundomer ko'rsatgan farq quyidagi ko'rsatkichlardan oshmasligi kerak:

400 m va ungacha bo'lgan masofalarga yugurishda — 0,2 sek500—15000 m ga yugurishda — 0,5 sek.;

5000-15000 m ga yugurishda —1,5 sek.;

20000 m va undan uzoq masofalarda yugurishda — 2 sek.

10.2.4. 10000 m ni ham o'z ichiga olgan hamma masofalarda O'zbekiston rekordi avtomatlashtirilgan xronometrda qayd qilinishi lozim.

10.2.5. 200 m gacha bo'lgan hamma masofalar — uzunlikka va uch hatlab sakrashda shamol tezligi, yugurish (sakrash) yo'nalishi tomon sekundiga 2 m/sek. dan ortiq bo'lsa, rekord hisobga olinmaydi. Ko'pkurash tarkibiga kiruvchi turlarda shamol tezligi 4 m/sek. dan ortiq bo'lsa, rekord hisobga olinmaydi.

10.2.6. Sakrash va uloqtirishda rekord natijani aniqlash uchun uch tomondan po'lat ruletka yoki boshqa o'lchov asbobi yordamida o'lchash talab qilinadi. Rekord natija ko'rsatilganda bosh hakam yoki uning o'rinbosari ko'rsatkichni zudlik bilan tekshirishlari kerak (uloqtirishda natija bilan birga snaryad ham tekshiriladi). 7—10- jadval va 7.11.2-band ko'rsatmalariga asoslanib, ishtirokchi foydalangan snaryadning vazni 50 g ga yengil bo'lsa, rekord hisobga olinmaydi.

10.2.7. O'zbekiston rekordi tasdiqlanishi uchun ishtirokchi doping nazoratidan o'tishi kerak.

10.2.8. Rekordni qayd qilgan va o'lchagan o'lchov asboblari (sekundomer, ruletkalar va vaqtni, masofani yoki og'irlikni aniqlovchi qurilmalar) 1.9.2 g band talablarini qondirishi kerak.

10.2.10. Ko'pkurash tarkibiga kiruvchi ko'pkurashning alohida turlari bo'yicha musobaqa o'tkazilsa, 10.2.2; 10.2.3; 10.2.5; 10.2.8; 10.2.9; 10.2.11 -bandlar talablari qondirilgandan so'ng rekord natija hisobga olinadi.

a) O'zbekiston Respublikasi rekordini hisobga olish uchun musobaqaning bosh hakami milliy toifaga ega bo'lishi, turdagi katta hakamlar esa kamida 1-toifadan past bo'lmasligi;

b) viloyat, shahar, tuman musobaqalarida rekord qayd qilinishi uchun bosh hakam va turdagi katta hakamlar birinchi toifadan past bo'lmasligi;

d) ko'ngilli sport jamoalari rekordini qayd qilish uchun bosh hakam va turdagi katta hakamlar yengil atletika bo'yicha birinchi hakamlar toifasiga ega bo'lishlari shart.

10.3.1. Qisqa masofalarga yugurishda rekord natijalar o'rnatilganda talab va mas'uliyat shaylanish beruvchi, marradagi katta hakam, katta xronometrchi hakam va yurish bo'yicha katta hakam zimmlariga yuklanadi. Undan tashqari yugurish va sportcha yurish bo'yicha rekord natijani qayd qiluvchi xronometrchi hakamlar komis- siyasining nizomi talablariga taalluqli. Sportcha yurish bo'yicha rekord tasdiqlanishi uchun hakamlar hay'ati a'zolari safida umum- respublika hakamlar hay'ati tarkibiga kiruvchi (boshqa shaharda yashovchi) kamida uchta hakam bo'lishi shart Barcha qayd qilingan rekord natijalar hakamlar hay'ati tomonidan taqdim qilingan hujjatlar tekshirilib, taalluqli sport tashkilotlari ko'rsatmalari asosida tasdiqlanadi.

O'zbekiston Respublikasining rekordi tasdiqlanishi uchun hujjatlar 2 nusxadan iborat bo'lishi kerak (O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi tomonidan tasdiq- langan, bosmaxonada chop etilgan).

O'zbekiston Respublikasi yengil atletika federatsiyasining
kengashi № _____ qaydnomasi

Tasdiqlangan Federatsiya bosh kotibi

Yengil atletika bo'yicha yangi respublika rekordi (yuqori natija)ni ro'yxatga olish qaydnomasi

1. Rekord o'rnatilgan vaqt _____
(yil, oy, kun, vaqti)

2. Musobaqa o'tkazilgan joy _____
(shahar, o'yingoh, manej)

3. Qaysi musobaqalarda _____

4. Yengil atletikaning qaysi turida _____

5. Kim tomonidan o'rnatildi _____

(ismi, sharifi)

Tug'ilgan yili _____ sport unvoni (razryad) _____

Sport tashkiloti _____

Manzilgoh _____

Izoh: Rekord, yuqori natija jamoa tomonidan o'rnatilsa, qayd- nomada ishtirokchilar ro'yxati beriladi.

6. Texnik natija _____

(raqam va yozuvda)

7. Awal o'rnatilgan O'zbekiston rekordi (natija) qaysi yilda kim tomondan o'rnatilgan natijalar.

8. O'lchov asboblari: shamol tezligini, havo haroratini, sekund o'lchagich, tarozi va boshqalar.

kengashi № _____ qaydnomasi

Tasdiqlangan Federatsiya bosh kotibi

Yengil atletika bo'yicha yangi respublika rekordi (yuqori natija)ni ro'yxatga olish qaydnomasi

1. Rekord o'rnatilgan vaqt _____

(yil, oy, kun, vaqti)

2. Musobaqa o'tkazilgan joy _____

(shahar, o'yingoh, manej)

3. Qaysi musobaqalarda _____

4. Yengil atletikaning qaysi turida _____

5. Kim tomonidan o'rnatildi _____

(ismi, sharifi)

Tug'ilgan yili _____ sport unvoni (razryad) _____

Sport tashkiloti _____

Manzilgoh _____

Izoh: Rekord, yuqori natija jamoa tomonidan o'rnatilsa, qayd- nomada ishtirokchilar ro'yxati beriladi.

6. Texnik natija _____

(raqam va yozuvda)

7. Awal o'rnatilgan O'zbekiston rekordi (natija) qaysi yilda kim tomondan o'rnatilgan natijalar.

8. O'lchov asboblari: shamol tezligini, havo haroratini, sekund o'lchagich, tarozi va boshqalar.

O'lchov asbobining nomi	O'lchov asbobining №	Tekshirilgan joy, shahar	Sinovdan o'tkazgan tashkilot	Tekshirilgan vaqt, guvohnoma, №	O'lchov asbobining musobaqa kunidagi holati

Yugurish bo'yicha musobaqada: faqat xronometraj (fotomarra, videomarra) avtomatik tizim bilan qayd qilingan natija.

Rekord takrorlansa yoki undan yuqori har bir natija uchun musobaqa qaydnomasi tuziladi. Mazkur rekord bir kunda ikki yoki uchdan ortiq ishtirokchi tomonidan qaytarilsa yoki oshirilsa, har bir natija uchun musobaqa qaydnomasi tuziladi. Qaydnoma bilan birga quyidagilar bo'lishi kerak:

- a) mazkur turdagi musobaqa bayonnomasining asl nusxasi;
- b) vaqto'lchagich qo'llangan bo'lsa, marradagi fototasviri;
- d) musobaqa o'tkazilish va undagi o'tkaziladigan turlar haqida kamida 3 kun oldin xabar berilganligini tasdiqlovchi afishalar, dasturlar (tipografiyadachop etilgan) va boshqa hujjatlarning asl nusxasi.

Bosh hakam vazifalari

Bosh hakam hisobotida quyidagilar aniq yoritilgan bo'lishi lozim (hisobot musobaqa yakunidan so'ng 3 kun mobaynida berilishi shart).

1. Musobaqaning aniq nomlanishi.
2. Musobaqa o'tkazgan tashkilotning nomi.
3. Musobaqa o'tkazilgan kun va joy.
4. Ishtirok etgan jamoalar (tashkilotlar)ning soni.
5. Ishtirokchilar soni (janti, shundan ayollar, erkaklar, qizlar, o'spirinlar).
6. Dasturning hamma turlari bo'yicha xalqaro toifadagi sport ustasi, sport ustasi sport ustalariga nomzod, 1-, 2-, 3-razryadlar, 3-yoshlar razryadi (jami, shundan ayollar, erkaklar, qizlar, o'spirinlar) me'yorlarini bajargan ishtirokchilar soni.
7. Musobaqa o'tkaziladigan joylarning tayyorgarlik holati.
8. Ob-havo (harorat, shamol, yomg'ir, qor, yorug'lik).
9. Bayonnomasidagi hikoyat hamda arzlar (necha dona, qanday hal qilindi).
10. Birinchi o'rinni egallagan jamoalar ro'yxati.

11. Dasturdagi har bir turda, shaxsiy birinchilikda birinchi olti o'rinni egas_{an} musobaqa ishtirokchilari.

12. Rekordlar va yuqori ko'rsatkichlar (kim o'rnatdi, natijalar, qaydnomalar qachon va kimga yuborildi).

13. Jarohatlar (jarohatlar bo'ldimi, qanday choralar ko'rildi).

14. Ishtirokchilar qay darajada texnik tayyorgarlik ko'- rishgan.

15. Musobaqa tomoshabinlarining soni, ularga xizmat ko'rsatish (axborot_t savdo-sotiq, hordiq chiqarish va h.k.).

16. Xulosa va qo'shimchalar.

17. Hisobotd_a musobaqada ko'rsatilgan hamma natijalar, musobaqani o'tj[^]azishda ishtirok etgan hakamlar, ularning toifalari, mansabi va har birining ishini baholash ham ko'rsatiladi.

XULOSA

Bizning ushbu “Yengil atletika musoboqalarini tashkil etish va o`tkazish” mavzuidagi kurs ishimiz o`sib kelayotgan yosh avlodni chaqqon, epchil, baquvvat, jasur qilib tarbiyalash bilan bir qatorda vatan himoyachilari qilib tarbiyalashdagi buyuk maqsadlarga xizmat qiladi.

Jamiyat rivojlanishining hozirgi davr bosqichida barkamol insonni tarbiyalash eng asosiy, kechiktirib bo`lmaydigan muhim vazifalardan biridir. Prezidentimiz I.A.Karimov ta`kidlaganidek: “Sog`lom avlodni tarbiyalash buyuk davlat poydevori, farovon hayot asosini qurish deganidir”. Shunday ekan, mamlkatimizda sog`lom avlod dasturini harakatining keng tus olgani, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” asosida ta`lim tarbiya tizimining tubdan isloh etilayotgani ham ana shu ulug`vor vazifani amalga oshirish yo`lidagi qutlug` qadamdir.

Komil inson ruhan tetik, aqlan yetuk, jismonan baquvvat bo`lmog`i kerak. Insonning aqliy, axloqiy va jismoniy sifatlarini rivojlan-tirish, solamatligini mustahkamlash, ish qobiliyatini oshirish, jamoalarda qulay sog`lom muhitini yaratishning ko`p qirrali jarayonida jismoniy tarbiya va sportning ahamiyati ortib borayotganligi ko`zga tashlanmoqda.

Ta`kidlash joizki, aholining salomatligini mustahkamlash maqsadida qator tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bunda “Alpomish va Barchinoy” maxsus testlarining hayotida tatbiq qilinishi, o`quvchi yoshlar va talabalarning turli sport musobaqalari, “Umid nihollari”, “Barkamol avlod” o`yinlari, “Universiada”, Xalq milliy o`yinlari, mehnat jamoalarida spartakiadalar, birinchiliklarning muntazam tashkil qilinishi e`tiborga molikdir.

1993 yilning marta oyida O`zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoniga asosan “Sog`lom avlod uchun” ordeni ta`sis etildi. Uning Nizomiga ko`ra

sog'lom avlodni tarbiyalash yetishtirish mas'uliyati maktab, tarbiya muassasalari kabi sport tashkilotlari zimmasiga ham yuklangan.

Umumta'lim maktablarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining uzluksizligi va davomiyligi prinsipi asosan maktablardagi jismoniy tarbiya darslari, sport to'garaklari mashg'ulotlarining doimiy tashkil qilinishi ko'zda tutadi. Bu prinsiplarning ahamiyatiga molik jihati shundaki, o'quvchilarni jismoniy tarbiya va sport o'yinlariga jalb etish, darsdan bo'sh paytlarida sayohatlar tashkil qilib, iqtidorli o'quvchilarning mahoratlarini oshirib borish, shuning sog'lom avlod tarbiyasini yaxshilashda qaratilgandir. Jismoniy tarbiya va turizm bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil qilish, ularni rejalashtirish, musobaqalar o'tkazish va ommaviy sport tadbirlarining o'tkazilishida muhim ahamiyatga egadir.

Xalq ta'limi vazirligi tizimida barcha fanlar bilan bir qatorda jismoniy tarbiya darslari ham o'zining mazmunan va shaklan o'rni hamda mohiyatiga ega. Shu tufayli Xalq ta'limi vazirligi tizimidagi umumta'lim maktablari, maxsus maktablar, kollej, litseylar, sport maktablarida jismoniy tarbiyaga alohida o'rin berilgan.

Shu o'rinda aytish kerakki, "Ta'lim to'g'risida" gi qonun asosida hozirgi kunda Respublikada xalq ta'limi tizimida keskin o'zgarishlar, islohatlar o'tkazilmoqda. Jismoniy tarbiya darslari davlat ta'lim standartlari asosida tashkil etilmoqda. Maktablarda o'quvchi yoshlarning darsdan tashqari sport va sog'lomlashtirish mashg'ulotlarini tashkil qilish va sport musobaqalarini o'tkazishda ularning jamoatchi tashkilotlari, ya'ni "Yoshlik", "Talaba", sport uyushmalari hamda ularning quyi tarmoqlari xizmat qiladi.

Mening ushbu "yengil atletika musoboqalarini tashkil etish va o'tkazish" mavzuidagi kurs ishim o'sib kelayotgan yosh avlod, qolaversa aholining turli sohalaridagi mehnat faoliyatida o'zining amaliy ahamiyatini ko'rsatadi degan maqsaddaman.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.T., 1992
- 2.O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – T.,1997
3. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. – T.,1997
4. O'zbekiston Respublikasining Sog'lom avlod davlat dasturi,T.,1999
5. O'zbekiston Respublikasining "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonuni,T.,2000
- 6.O'zbekistonda bolalar sportini rivojlantirish jamg'armasini tashkil etish to'g'risidagi Farmoni.2002 y 24 oktyabr
- 7.Karimov I.A.O'zbekiston kelajagi buyuk davlat, T., "O'zbekiston". 1992
- 8.Karimov I.A. Bizdan ozod va obod vatan qolsin. T., "O'zbekiston" 1994
- 9.Karimov I.A. O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li. T., "O'zbekiston" 1992
- 10.Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida. T., "O'zbekiston", 1997
- 11.Karimov I.A. O'zbekiston XXI asrga intilmoqda. T., "O'zbekiston", 2000
- 12.Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi, T., "Sharq" 1995
- 13.Karimov I.A.Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushunchalar va tamoyillar. – T. ; "O'zbekiston", 2000
- 14.Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. – T; O'zbekiston.2008.
- 15.Karimov I.A. Mamlakatni modernizasiya qilish yo'lini izchil davom ettirish – taraqqiyotimizning muhim omilidir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 18 yilligiga bag'ishlangan tannanali marosimdagi ma'ruzasi 2010
- 16.Karimov I.A. Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi va Senatining qo'shma majlisidagi ma'ruzasi. 2010
17. Karimov I.A. O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida.2011y
- 18.Abdumalikov. R.A.T.Xoldorov. "Turizm" Toshkent "O'qituvchi" 1988 yil.
- 19.Axmedov.B. va boshqalar «Amir Temur o'gitlari». Toshkent Navro'z 1997 yil.
- 19.Qosimov.R. "Talabalarni ommaviy sog'lomlashtirish tadbirlariga xalq milliy o'yinlaridan foydalanish masalalari" Samarqand-2001 yil (o'quv qo'llanma)
- 20.Xasaniy M., S.Karimov "Navoiy davri tabobati". Toshkent "Ibn Sino" nomli nashriyot 1991 yil.
- 21.Verba.M.A.,Golitsin.S.M., Kulikov.V.M., Ryabov.Ye.G "Maktabda turizm", Toshkent "O'qituvchi" 1990 yil.
22. Matveev.L.P.. Teoriya i metodika fizicheskoy kulturi M.«FIO» 1997 yil.
- 23.Yunusova. Yu.M. Sport faoliyatning nazoriy asoslari Toshkent 1994 yil.
- 24.Qosimov.R. "Talabalarni ommaviy sog'lomlashtirish tadbirlariga xalq milliy o'yinlaridan foydalanish masalalari" Samarqand-2001 yil (o'quv qo'llanma)
- 25.Jismoniy tarbiya sport va ma'naviyat respublika ilmiy amaliy anjumani matnlari. Toshkent 1995 yil.